

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto ...	3
Aluerajaus ...	4
Vanha 1860-luvun kartta ja Ylikylän historiaa ...	5
Vuoden 1976 peruskartta ...	6
Vuoden 1991 peruskartta ...	7
Kohteiden arvottaminen ...	8
Kohdekartta ...	10
Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009) ...	11
Valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön kohteet:	
A. Pyysärkkä ...	13
B. Niemi ...	14
C. Roukkaja ...	15
D. Lehmilahti ...	16
E. Törölä ...	17
F. Viirilä – Hirvikoski ...	19
G. Sipola ...	20
H. Mustola ...	21
I. Hirvikoski, ent. kyläkauppa ...	23
J. Koskenranta, ent. kyläkauppa ...	24
K. Suhola ...	25
L. Seurojentalo ...	26
M. Immola ...	27
N. Jokiniemi ...	28
O. Kämpälys ...	29
P. Ahola ...	30
Q. Tervala ...	31
Paikallisesti merkittävät kohteet:	
1. Hiekkasärkkä ...	32
2. Maitolaiturit (rakennustyyppinä) ...	33
Ylikylän valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ...	34
Ylikylän maisemasta ...	38
Lähteet ...	40

JOHDANTO

TIIVISTELMÄ

Tässä selvityksessä käsitellään Nurmeksen Ylikylän rakennusperintöä. Inventointia käytetään kaavoituksen perus selvityksinä. Aluerajaukset perustuu laadittavana olevan osayleiskaavan rajaukseen.

INVENTOINNIN TARKOITUS

Tässä inventoinnissa tarkastellaan alueellisesti Nurmeksen Ylikylän ympäristössä sijaitsevia rakennusperintökohteita ja tarvittaessa niiden kuntoa. Inventoinnissa selvitetään systemaattisesti alueilla sijaitsevat mahdolliset uudet, lähinnä paikallisesti merkittävät rakennusperintökohteet sekä täydennetään aikaisemmin tehtyjä inventointeja. Inventointia voidaan käyttää alueen kaavoituksen perusselvityksenä.

INVENTOINNIN MENETELMÄT

Aikaisemmissa inventoinneissa Ylikylässä on käsitelty valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviä kohteita. Tässä inventoinnissa on tutkittu systemaattisesti Ylikylässä sijaitsevat uudet mahdolliset rakennusperintökohteet ja on tarkistettu jo inventoidut kohteet.

Inventoinnin käytännön kenttätö on tehty loppukevällä 2015. Kohteiden ennakkotarkisteukset on tehty karttatyöskentelynä. Vanhat asuinpaikat on selvitetty 1800-luvun tiluskartoista ja verrattu sotien jälkeiseen peruskartta-aineistoon. Modernin rakennusperinnön osalta on tutkittu myös kaavakarttoja sekä tarkistettu tiedot rakennusvalvonta-aineistosta. Kaava-alueen kaikki tiet ja vanhat asuinpaikat on tarkistettu maastossa.

Arkkitehti SAFA, LuK Kai Tolonen on vastannut projektin ohjelmoimisesta ja toteutuksesta sekä tarkistanut tämän selvityksen kaavoituksen yhteydessä saatujen lausuntojen pohjalta syksyllä 2019. Tarkistuksessa uusia kohteita ei ole lisätty. Tarkennuksia on tehty lähinnä menetelmäkuvaukseen.

Arkkitehtiylioppilas Jaana Tahkokorpi on vastannut inventoinnin käytännön toteutuksesta vuonna 2015. Kohdeinventoinnin aikana on tehty maastokäyntejä ja päivitetty aiemmin inventoidut Nurmeksen Ylikylän valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö eli RKY 2009 -alueen kohteet.

Suurin osa RKY-alueen ulkopuolisista kohteista arvioitiin voimakkaasti muokatuiksi, tavanomaisiksi tai yksittäisiksi (esim. yksittäinen jälleenrakennuskauden pientalo ilman navettaa ja saunaa), Yksittäisiä rintamamiestaloja ei inventoitu erikseen. Näin arvioitiin maastossa myös esim. joidenkin maatilojen, asuinrakennusten ja vapaa-ajan rakennusten kohdalla.

Nurmeksen kunnan ylläpitämistä rakennusvalvontatiedoista on selvitetty kiinteistöjen nimiä, rakennusvuosia ja osoitteita. Rakennustietoihin ei ole tässä selvityksessä erikseen viitattu.

Tässä kohdeinventoinnissa on arvioitu lähinnä rakennustaiteellisia arvoja. Historiallisia, kuten henkilöhistoriaan tai tapahtumiin liittyviä, arvoja on arvioitu ja kirjattu, mikäli niitä on tullut esille.

AIKAISEMMAT INVENTOINNIT

Tämä inventoinnin pohjatiedot perustuvat Nurmeksen kunnalta saatuihin tietoihin, kartta-aineistoon, maastokäyntiin ja kirjallisuuteen.

Maakunnallisia ja seudullisia inventointeja on tehty maakuntakaavoitusta varten. Ylikylän rakennettua kulttuuriympäristöä on käsitelty Pohjois-Karjalan maakuntakaavaan liittyvässä Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Karjalassa -selvityksessä.

Ylikylällä on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009). Alueella sijaitsevat kohteet kuuluvat pääsääntöisesti sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti merkittävään aluerajakseen. Näitä kohteita eli lähinnä kylän pihapiirejä ei ole arvoitettu tässä inventoinnissa. (RKY 2009 -rajauksen ulkopuolelta on löytynyt kaksi inventoitavaa ja arvotettavaa kohdetta, jotka on arvioitu tässä inventoinnissa paikallisesti merkittäviksi.)

YLIKYLÄN MAISEMASTA

Ylikylä on Maisema-alue työryhmän (1993 II, 129) mukaan poikkeuksellisen hyvin säilynyt, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas Vaara-Karjalan rantakylä.

Ylikylän maisemasta on tehty selvitys, jossa tarkastellaan maiseman kehitystä. (Lyytikäinen & Laitinen 2014.).

Maastokäyntien yhteydessä on yksittäisten pihapiirien ja rakennusympäristökohteiden osalta on arvioitu myös maisema-alueen rajauksia, koska maisema-alue työryhmän tuloksien julkaisusta oli inventoinnin maastotyöskentelyvaiheessa kulunut lähes 25 vuotta. Maaseudun maisema on ollut alati muuttuvaa, etenkin EU:n maatalouspolitiikan ja etenevän rakennemuutoksen myötä.

YLIKYLÄN KYLÄSUUNNITELMA

Ylikylälle on tehty vuonna 1996 kyläsuunnitelma, jossa mm. annetaan ohjeita kylän kehittämiseksi, uudisrakentamiseksi, korjaamiseksi ja valtakunnallisesti arvokkaan maiseman säilymiselle. Kyläsuunnitelma on Katri Nuutisen laatima.

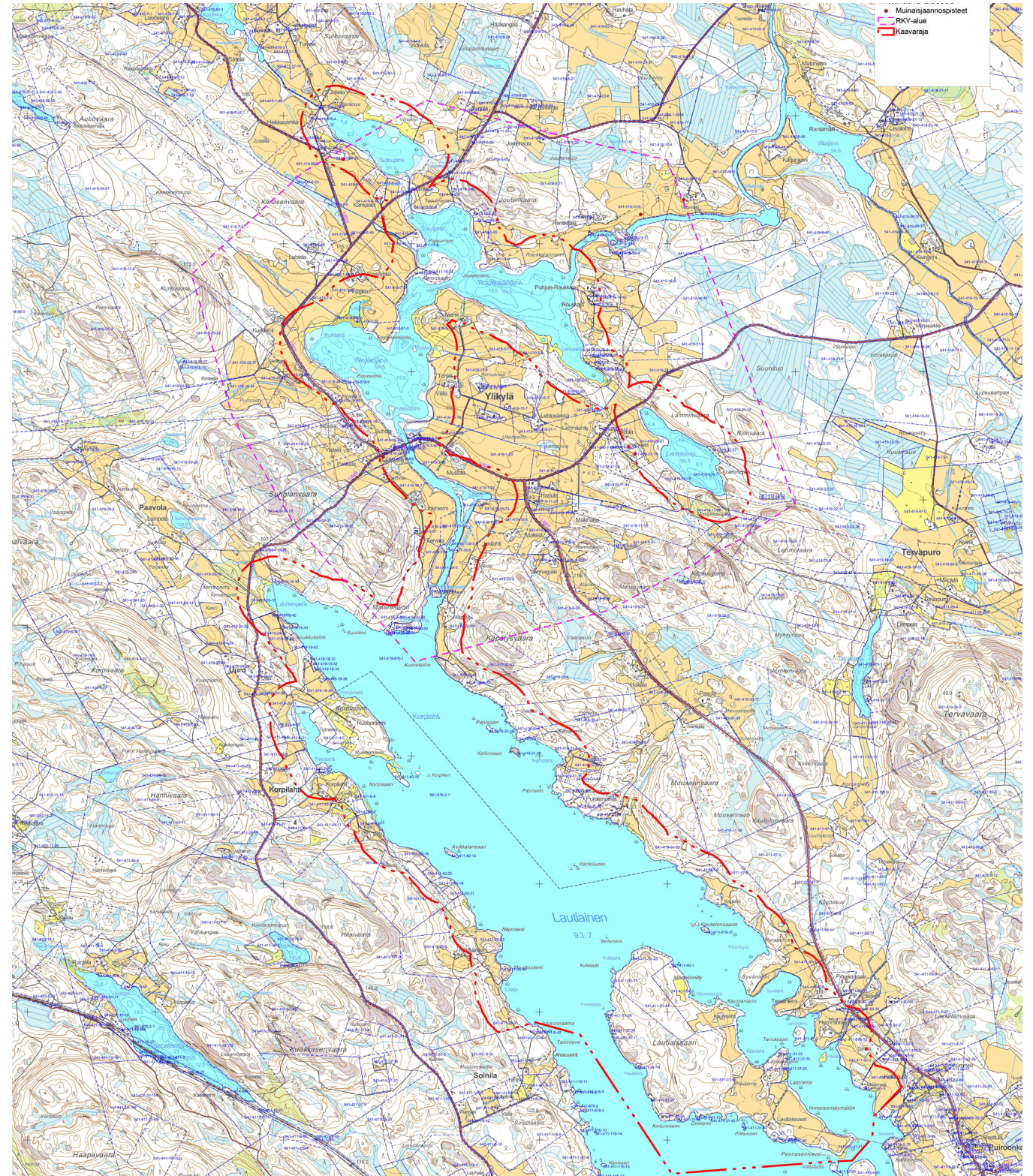
ALUERAJAUS

Ylikylän alueen aluerajaus seuraa Ylikylän vesistöjä ja käsittää lähinnä ranta-alueita, koska inventoinnin tavoitteena on noudattaa pitkälti kaavan aluerajauksista vaikutusalueineen. Kaava-alueen kaikissa osoitteissa ja vanhoilla asuinpaikoilla on maastokäynnin yhteydessä käyty.

Aluerajaus kulkee pohjoisesta lukien Sulkujärven, Roukkojärven, Ylikylänjärven ja Lautiaisen rantoja. Lautiaissaari jakaa Lautiaisen pohjoisosan aluerajauksen alueeseen.

Ylikylän RKY 2009 -alue käsittää pohjois-eteläsuuntaisesti aluerajauksista pienemmän kylän keskeisen alueen, joka alkaa pohjoisesta Sulkujärven puolivälistä ja loppuu Ylikylänjoen eteläsuuhun. Kaikki RKY 2009 -alueen talot eivät siis kuulu tämän selvityksen alueeseen.

Tarkistetut kohteet ja alueet ovat pääsääntöisesti punaisen pistekatkoviivan sisällä (katso viereinen kartta). Selvityksen tuloksena syntyneestä kohdekartasta on rajattu pois alueen eteläosa, koska alueella ei ole aikaisemmin arvioituja tai tämän selvityksen tuloksena osoitettuja uusia kohteita. Esimerkiksi Lautiaissaaren vanhojen asuinpaikkojen osalta ei maastokäynnin perusteella pidetty tarpeellisenä inventoida kohteita. Nämä asuinpaikat rinta-peltoineen ovat lähinnä arkeologisia historiallisia kohteita, joita mahdollisesti koskee Muinaismuistolain mukainen pilaamis- ja turmeltumiskielto.

VANHA 1860-LUVUN KARTTA JA YLIKYLÄN HISTORIAA

Vanhassa vuodelta 1863 olevassa Karta öfver Finland : Sektionen D4 : sydöstra delen af Uleåborgs län med norra delen af Kuopio län -kartassa Ylikylään on nimetty useita taloja. Kartassa on myös nimeämättömiä taloja.

Kartassa on nimettyinä pohjoisesta lukien useita nykyisiäkin talonnimiä. (On huomattava, etteivät kaikki seuraavat talot sijaitse tämän selvityksen aluerajauksen alueella.) Karttaan on nimetty Peräjärvi, Honkkala, Kuvaja, Talviniemi, Pyysärkkä, Timola, Hovila, Suhola, Pentikkälä, Roukkajakoski, Roukkaja, Niemelä, Mikkola, Kämpälä, Puasola sekä Musari ja useita muita taloja.

Ylikylän alue on ollut pitkään asuttua hyvää viljelysalueita. Monet nykyiset talonpaikat ovat vanhoja.

Asutuksen syntyhistoriaa

Ylikylän varhaisin keskus on sijainnut Ylikylänjärveen pistävässä niemessä. Kylä on ilmestynyt kirjoihin v.1631, jolloin kantatiloja oli kolme: Tervala, Niemi ja Pyysärkkä. Kylä oli aluksi kalastuskylä ja talot sijaitsivat tiheästi järven etelärannalla Timolanniemen ja Hirvikosken välillä. Vuoden 1637 maakirjan mukaan vain kahdella tilalla oli peltoa – kaskiviljely oli vielä Ylikylässäkin peltoviljelyä yleisempää.

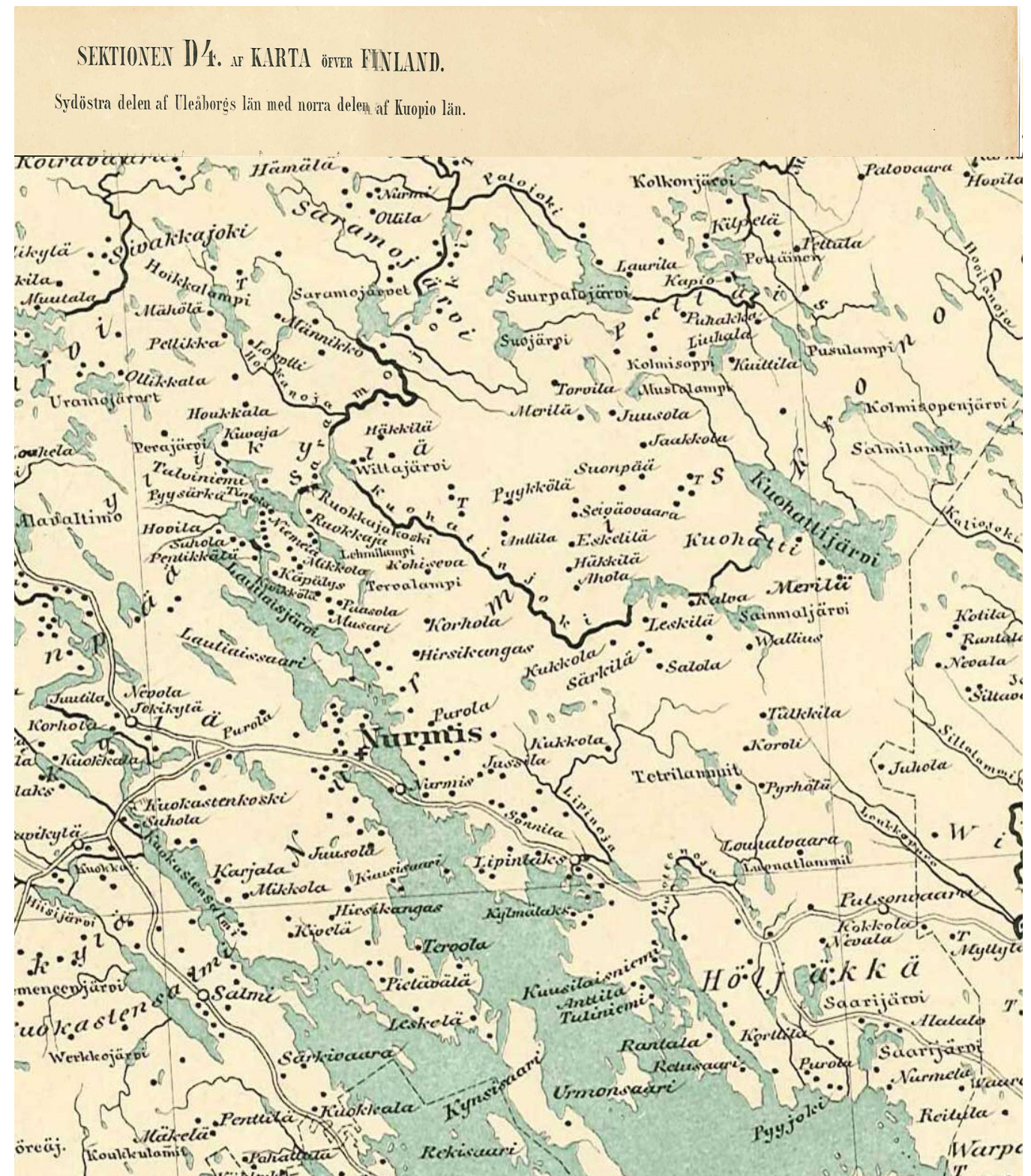
Kylä kasvoi yhdeksäntaloiseksi vuoteen 1686 mennessä ja pääkyläksi muodostui kuusitaloinen nauhakylä rannalla. Vuonna 1690 jo lähes poikkeuksetta

joka talolla oli peltoa. Muita 1600-luvulta peräisin olevia tiloja ovat mm. Mäkelä, Kurkilahti, Viililä, Roukkaja ja Lehmilähti. 1700-luvulla peltoviljely voimistui ja tiheään asutut kalastajakylät hajosivat asutuksen lisääntyessä.

Vuonna 1770 Ylikylän länsiranta sai ensimmäisen talonsa, kun Pyysärkkä syntyi siirrossa Tolvasten tullessa salmen yli entiseltä paikaltaan. Vuodesta 1772 kruunutiloja sai alkaa ostaa perinnöksi. Ensin kuitenkin täytyi odottaa isojakoa, sillä tilat olivat rajoiltaan varsin epämääräisiä.

Jälleenrakennuskauden asuttaminen keskittyi Kuohatinjokivarteen ja Tervapuroille (sekä Paavolan, Korpilahden ympäristöön).

Lähde: Nuutinen 1996.

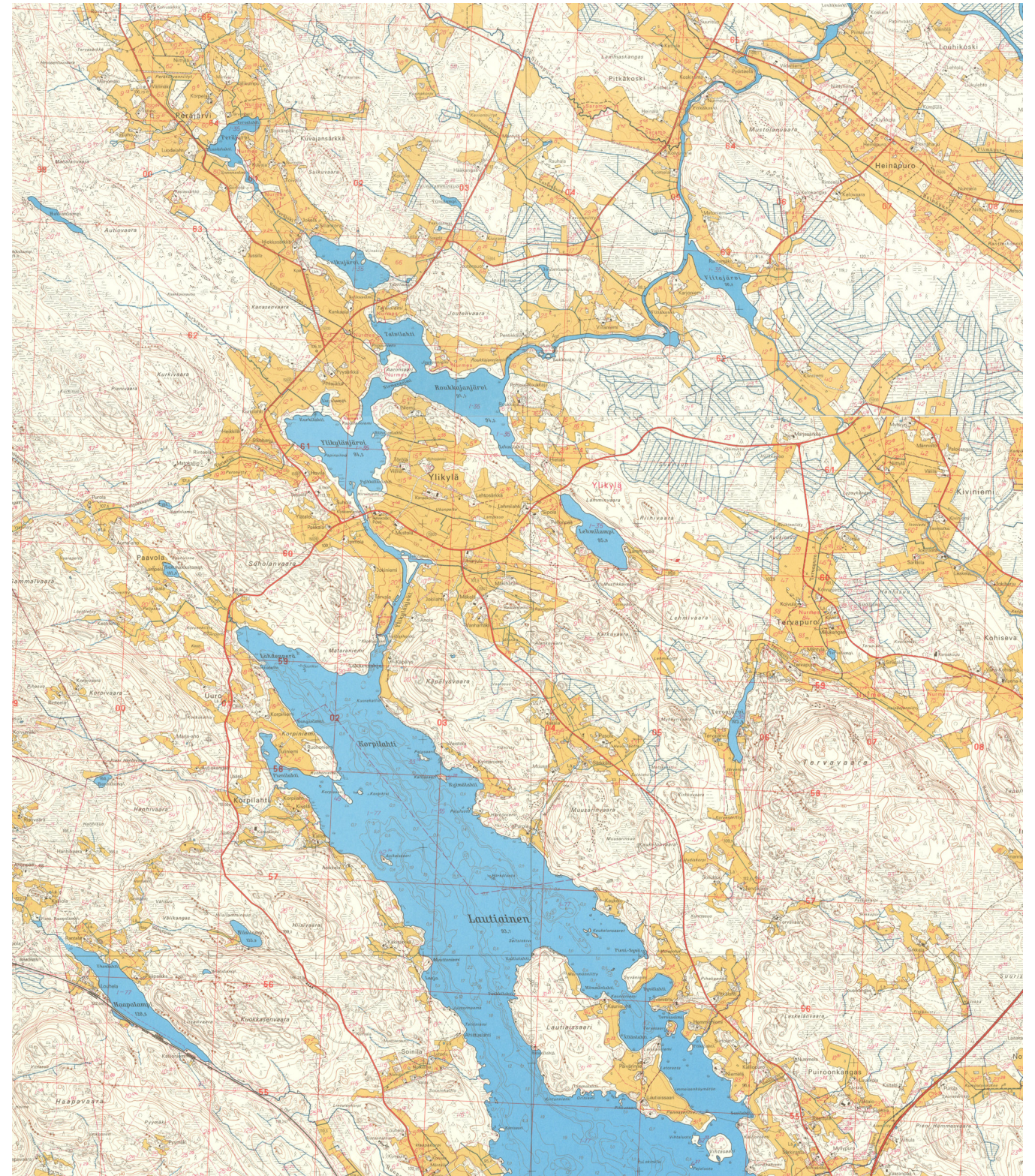

Vuoden 1976 PERUSKARTTA

Vuoden 1976 painetussa peruskartassa näkyvä alue on suurempi kuin aluerajauksen alue.

1970-luvulla maatalous kukoistaa ja peltoa on paljon. Ylikylän peltoalueet ovat keskittyneet karttaotteen pohjoispuolella olevien pienten järvien rannoille.

Karttalähteenä on Maanmittauslaitoksen Vanhat painetut peruskartat -sivuston karttalehdet Porokylä 4321 11 sekä Saramojoki 4321 12, joiden mittakaava on 1:20 000. Tässä selvityksessä esitettävät kartat eivät ole mittakaavassa.

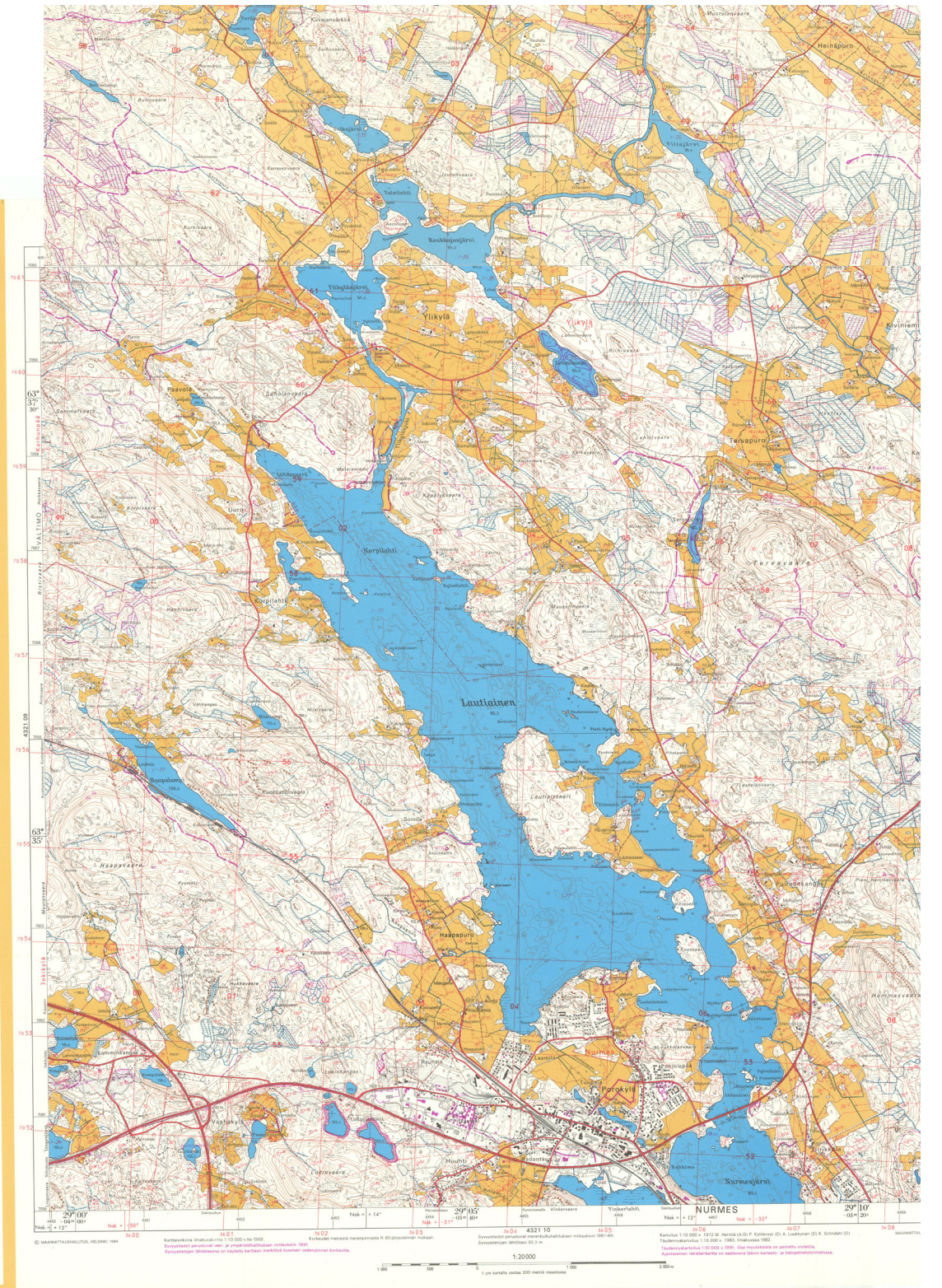

Vuoden 1991 PERUSKARTTA

Vuoden 1991 painetussa peruskartassa näkyvä alue on suurempi kuin alueraja-uksen alue.

Vuoden 1974 peruskarttaan verrattu-
na Ylikylään on rakennettu lisää teitä ja
muutamia taloja. Vapaa-ajan asutus-
ta on tullut rannoille. Metsiä on ojitettu
joissain paikoissa voimakkaasti. (Vuoden
1991 peruskartta perustuu vuoden 1984
peruskarttaan. Karttaan on merkitty
muutoksia violetilla.)

Karttalähteenä on Maanmittauslaitoksen
Vanhat painetut peruskartat -sivuston
karttalehdet Porokylä 4321 11 sekä Sa-
ramojoki 4321 12, joiden mittakaava on
1:20 000. Tässä selvityksessä esitettä-
vät kartat eivät ole mittakaavassa.

KOhteiden arvottaminen

Rakennusperintökohteet jaetaan kolmeen luokkaan eli valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin. Kohde muodostuu yleensä yhden kiinteistön rakennuksista. Alue muodostuu useista kohteista.

Jaottelu valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin

Laki rakennusperinnön suojelusta jakaa kohteet valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviin kohteisiin. Myös tässä selvityksessä käytetään samaa luokittelua. Laissa rakennuksen merkittävyys arvioidaan seuraavilla perusteilla:

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- 2) historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edus-tavuus);
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka

ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Laki rakennusperinnön suojelemisesta määrää, että rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä.

Kohteiden arvottamisessa on tässä työssä kiinnitetty huomiota rakennuksen arkkitehtonisiin, historiallisiin ja ympäristöllisiin arvoihin. Historiallisina arvoina on tarkasteltu rakennusmateriaalien säilyneisyyttä ja käyttötarkoituksen luontevuutta suhteessa rakennukseen, ei henkilöhistoriaa tai tapahtumia.

Perusteluissa on keskitytty kaupunki- tai taajamakuvaliseen tarkasteluun. Arvottamisessa kokonaisuus on ollut yksityiskohtaisia ominaisuuksia tärkeämpää.

Vain paikallisesti merkittävät arvotetaan erikseen ja pisteytetään, koska muut luokittelut on jo aiemmin arvotettu RKY-kohteina tai maakunta- tai seutukaavoissa.

Kohteen tai alueen merkittävyyttä on arvioitu työssä seuraavilla perusteilla. Samoilla perusteilla (kohdat 1–6) arvioidaan rakennusten merkittävyyttä myös Laissa rakennusperinnön suojelemisesta. Arvottamisessa käytetty pisteytys ja sen perusteet ovat FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:n omaa tulkintaa.

Harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)

- 2 Edustava rakennustyyppinsä yksilö, ainutlaatuinen, ei muutoksia tai muutokset tukevat kokonaisuutta.
- 1 Tyypillinen, mahdolliset muutokset eivät häiritse kokonaisuutta.
- 0 Tavanomainen, merkityksetön

Historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);

- 2 Tyypillinen kaupunkikuvallisesti ja tärkeä osa paikan hengen (genius logi) kannalta.
- 1 Rakennuksen tai ympäristön muutosten vuoksi merkitys osana kokonaisuutta on vähentynyt.
- 0 Rakennus poikkeaa ympäristöstään merkittävästi eikä tue kokonaisuutta.

Aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);

- 2 Säilyttänyt roolinsa osana kaupunkirakennetta tai alueen sisäistä kokonaisuutta. Rakennus on tärkeä osa kokonaisuutta.
- 1 Rakennuksen rooli on osittain

muuttunut tai heikentynyt osana kokonaisuutta.

- 0 Rakennus on menettänyt merkityksensä osana kokonaisuutta tai se on ollut alun perinkin vähäinen.

Alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);

- 2 Hyvin säilynyt ja rakennuksen ominaispiirteet ovat selkeästi tunnistettavissa
- 1 Tavanomainen, rakennuksen ominaispiirteet ovat muuttuneet mutta tunnistettavat
- 0 Rakennuksen ominaispiirteet eivät ole tunnistettavat tai sillä ei ole identiteettiä.

Merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus);

- 2 Rakennus ilmentää selkeästi tiettyä tapahtumaa, ilmiötä tai henkilöä.
- 1 Rakennus liittyy etäisesti johonkin tiettyyn ajanjaksoon tai tapahtumaan.
- 0 Rakennuksella ei ole historiallista merkitystä osana mitään tapahtumaa, ilmiötä tai henkilöä.

Näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

- 2 Rakennuksen eri vaiheet ovat hy-

KOhteiden arvottaminen

vin luettavissa sen rakenteissa ja rakennusosissa ja ilmentävät hyvin omaa aikaansa.

1 Rakennusta on uudistettu voimakkaasti, muutettu materiaaleja ja/tai rakennusosia.

0 Ei rakennusajankohdan tai vaiheiden tuomaa merkitystä.

Kokonaispisteet

(yhteensä 0–4 pistettä)

Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan **vaatimaton** kohde

(yhteensä 5–8 pistettä)

Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan **tavanomainen** kohde

(yhteensä 9–12 pistettä)

Arkkitehtonisilta, historiallisilta ja ympäristöarvoiltaan **tärkeä** kohde

Kohteen tai alueen pisteytys annetaan yhteenlaskettuna pistemääränä.

Pisteytys on FCG Arkkitehtien ja FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:n omaa tulkintaa. Pisteytyksen tarkoituksena on antaa helposti ymmärrettävää tietoa kohteen merkittävyydestä lakitekstiin perustuvien arviointien lisäksi.

Ylikylän alueella kohteet pääasiassa sisältyvät Ylikylän RKY 2009 -alueeseen, joten niitä ei arvoteta erikseen. Kohteet ovat aiemmin inventoituja. Vain paikallisesti merkittävät kohteet arvotetaan.

Kohteiden kunto ja merkittävyys vaihtelevat. Osa on vanhoja kantataloja, joissa on runsaasti vanhaa rakennuskantaa, ja osa on selvästi tavanomaisempia. Kohteiden kunto vaihtelee huomattavasti. Useat kohteet ovat kuitenkin pikaisten korjausten tarpeessa. Korjaukset voivat olla joko pienempiä tai laajempia, mutta niitä kannattaisi tehdä, ettei arvokasta rakennusperintöä menetetä lähivuosina.

Kuvissa Roukkajan solallinen otsa-aita Niemen päärakennus ja Törölän päärakennus.

KOHDEKARTTA

Ylikylän RKY 2009 -alueeseen kuuluvat kohteet:

- A. Pyysärkkä
- B. Niemi
- C. Roukkaja
- D. Lehmilahti
- E. Törölä
- F. Viirilä – Hirvikoski
- G. Sipola
- H. Mustola
- I. Hirvikoski, ent. kyläkauppa
- J. Koskenranta, ent. kyläkauppa
- K. Suhola
- L. Seurojentalo
- M. Immola
- N. Jokiniemi
- O. Kämpälys
- P. Ahola
- Q. Tervala

Paikallisesti merkittävät kohteet:

- 1. Hiekkasärkkä
- 2. Maitolaiturit (rakennustyyppinä, ei kartalla)

KAAVAMERKINTÄ (Ehdotus)

RKY-x

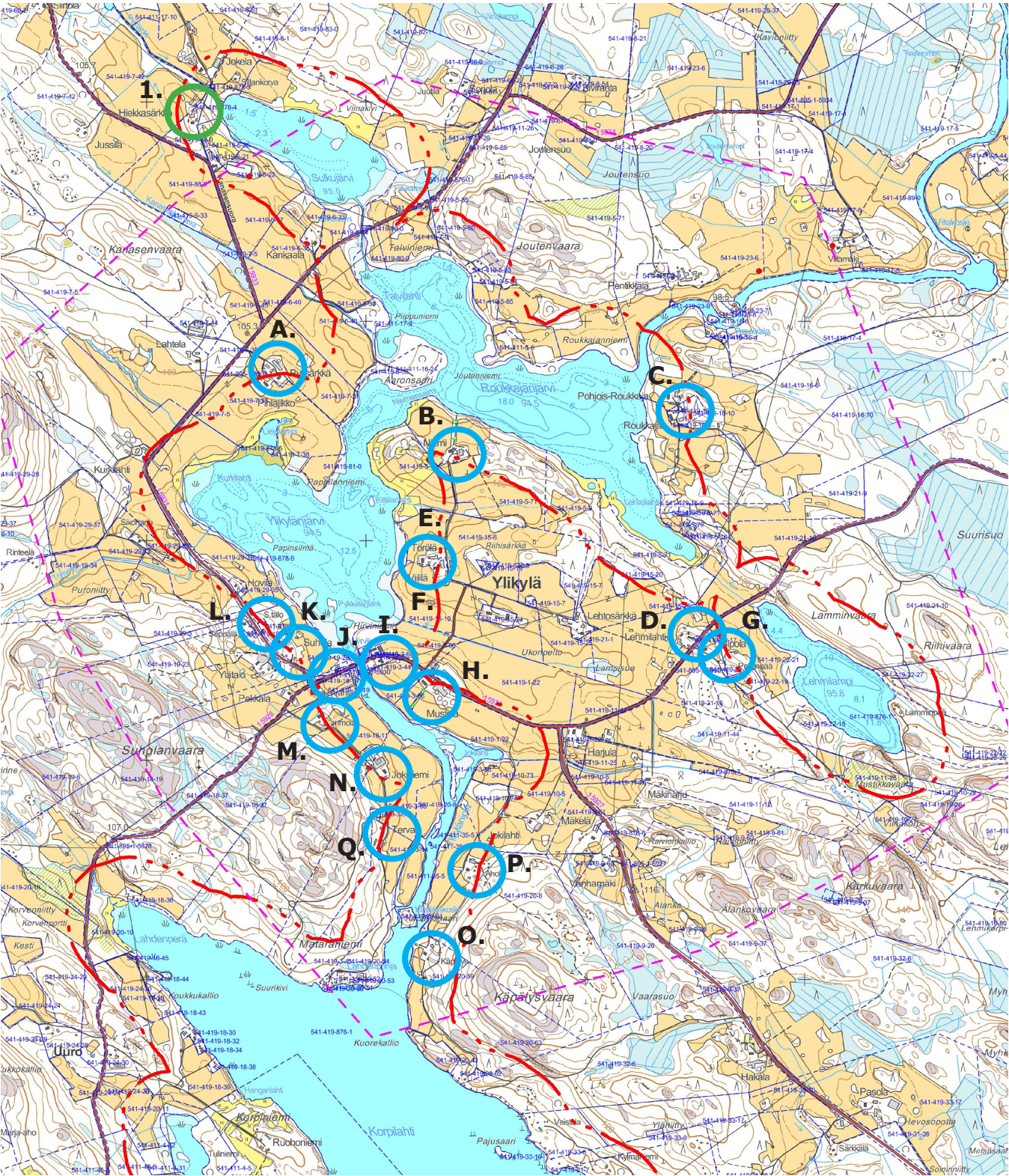
Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Kohdenumero viittaa inventointiin. Ennen rakennuksen purkamista tai siihen kohdistuvaa toimenpidettä, tulee pyytää Museoviraston/ museoviranomaisen lausunto.

sr-x

Paikalliseti arvokas rakennusperintökohde.

Kohdenumero viittaa inventointiin. Ennen rakennuksen purkamista tai siihen kohdistuvaa toimenpidettä, tulee pyytää Museoviraston/ museoviranomaisen lausunto.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ (RKY 2009)

YLIKYLÄ (RKY 2009 SEKÄ MA/KV NRO 59)

Kuvaus

Ylikylä on vanha Vaara-Karjalan rantakylä, jonka tilojen sijainti periytyy 1600-luvulta ja jossa talonpoikainen rakentaminen ja kylärakenne on hyvin säilynyt. Ylikylän tasapainoisen kylämaiseman elementit ovat sokkeloinen vesistö, laajoja näkymiä avaavat rinnepellot sekä niitä rajaavat metsät. Asutus on sijoittunut vesistöjen molemmin puolin muodostaen kaksi tiheämpää nauhamaista ryhmittymää kylätien varteen.

Ylikylän rakennuskulttuuri kerrostuu 1800-luvulta nykypäivään. Kumpareiden laella sijaitsevat tilakeskukset suurine pihapuineen. Kylällä on säilynyt useita perinteisiä pihapiirejä ja uusi rakennuskanta sopeutuu vanhaan, suhteellisen harvaan rakenteeseen. Perinteinen tilajaotus on säilynyt kylässä poikkeuksellisen hyvin ja kyläkeskuksessa lähes kaikki tilat ovat vanhoja kantatiloja. Alueelta on tehty runsaasti esihistoriallisia löytöjä.

Peltonäkymät ovat Vaara-Karjalan oloissa viljyvät. Viljelyksiä elävöittävät laidunalueet ja huomiota herättävät myös rinneviljelyksiä halkovat komeat koivukujat.

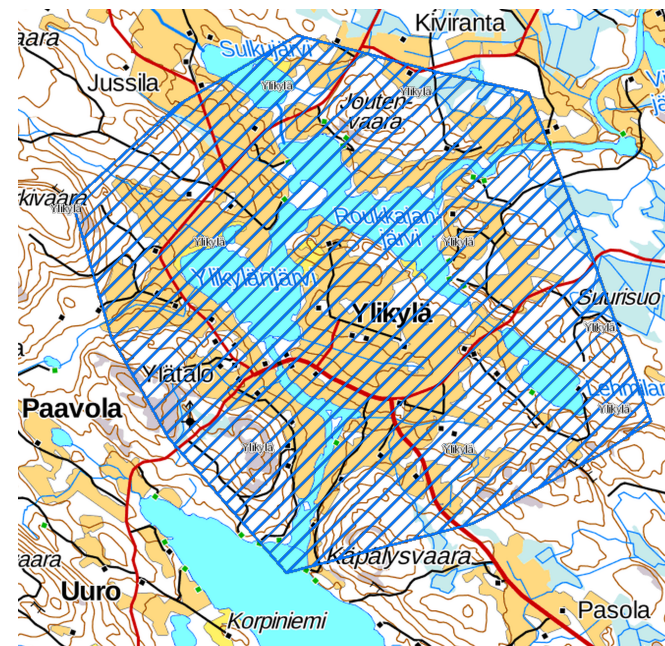
Ylikylä on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Historia

Nurmeksen seutu kuului ennen 1600-lukua Venäjään; kirkollisesti Ilomantsin Pielisen kappeliin. Stolbovan rauhassa

1617 alue siirtyi osaksi Ruotsin valtakuntaa, jonka jälkeen alueelle siirtyi savolaisasutusta ja talomäärä alkoi nousta. Nurmeksen oli kaskialuetta ja kaskeaminen päättyi alueella vasta 1800-luvun lopulla.

Kursivoidut lainaukset: Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4248, viitattu 28.11.2015. Alla oleva kartta Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkuna-sivustolta.

Ylikylä (ma/kv nro 59)

KUVAUS: Ylikylä on vanha Vaara-Karjalan rantakylä, jonka tilojen sijainti periytyy 1600-luvulta ja jossa talonpoikainen rakentaminen ja kylärakenne ovat hyvin säilyneet. Ylikylän tasapainoisen kylämaiseman elementit ovat sokkeloinen vesistö, laajoja näkymiä avaavat rinnepellot sekä niitä rajaavat metsät. Asutus on sijoittunut vesistöjen molemmin puolin muodostaen kaksi tiheämpää nauhamaista ryhmittymää kylätien varteen. Ylikylän rakennuskulttuuri kerrostuu 1800-luvulta nykypäivään. Kumpareiden laella sijaitsevat tilakeskukset suurine pihapuineen.

Kylällä on säilynyt useita perinteisiä pihapiirejä ja uusi rakennuskanta sopeutuu vanhaan, suhteellisen harvaan rakenteeseen. Perinteinen tilajaotus on säilynyt kylässä poikkeuksellisen hyvin ja kyläkeskuksessa lähes kaikki tilat ovat vanhoja kantatiloja. Alueelta on tehty runsaasti esihistoriallisia löytöjä. Peltonäkymät ovat Vaara-Karjalan oloissa viljyvät. Viljelyksiä elävöittävät laidunalueet ja huomiota herättävät myös rinneviljelyksiä halkovat komeat koivukujat. Ylikylä on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue.

HISTORIA: Nurmeksen seutu kuului ennen 1600-lukua Venäjään; kirkollisesti Ilomantsin Pielisen kappeliin. Stolbovan rauhassa 1617 alue siirtyi osaksi Ruotsin valtakuntaa, jonka jälkeen alueelle siirtyi savolaisasutusta ja talomäärä alkoi

nousta. Nurmeksen oli kaskialuetta ja kaskeaminen päättyi alueella vasta 1800-luvun lopulla.

KOHTEESEEN SISÄLTYY: kylä, pihapiiri, talonpoikaistalo, talousrakennus

YMPÄRISTÖN NYKYLUNNE: agraarimaisema

Kursivoidut lainaukset: Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 3. vaihe. Maakuntakaavaselostus. Liite 1 Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Julkaisu 16, 2014. s. 190-191. Alla oleva kartta samasta lähteestä.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ (RKY 2009)

YLIKYLÄ — NYKYTILA

Ylikylän nykytilaa käsitellään siten, että esitellään RKY 2009 -alueella olevat aiemmin inventoidut kohteet. Aiempaa inventointia (Kakkinen ja Kettunen 1992). lainataan kursivoituna. Lähteenä käytetään myös Nuutisen Ylikylän kyläsuunnitelmaa (1996), jossa kerrotaan jostain taloista ja rakennustyypeistä lisätietoja.

Nykytilaa esitellään kuvin ja sekä sanallisin arvioin. Kohteita ei yleensä arvoteta erikseen, koska ne useimmiten kuuluvat valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Vain paikallisesti merkittävät kohteet arvotetaan.

Musta-valkoiset vanhat kuvat ovat aiemasta inventoinnista. Kuvien ottajia ei ole erikseen tiedossa.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

PYYSÄRKKÄ

332: 541-419-7-31, Pyysärkkä, Riivi-
vaarantie 20

Tolvasten suku on asunut tilalla 1600-luvulta lähtien. 1930-luvulla tilalla oli maata noin 1500 hehtaaria. Tilan maista on sittemmin lohkottu mm. Pihlajikon ja Jussilan, M. Tolvanen, tilat.

Nykyinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1991. Sen paikalla sijaitsi vanha hirsinen päärakennus, joka paloi vuonna 1990. Vanha päärakennus oli rakennettu 1880-luvulla. Sen pinta-ala oli noin 220 m², kaksi keittiötä, sali ja seitsemän huonetta. Rakennusta remontoitiin vuonna 1964. Silloin siitä poistettiin vanha suuri pirtti ja talon pituus lyheni usealla metrillä, talon pituus oli alkujaan lähemmäs kolmekymmentä metriä. Samana vuonna rakennuksesta poistettiin lämmitysseinä ja siirryttiin puukeskuslämmitykseen. Silloin rakennettiin tupaankin uusi tiiliuuni ja taloon saatiin sisä-wc ja sauna.

Nykyinen asuinrakennus sijaitsee suunnilleen samalla paikalla kuin entinen, nykyinen on metrin tai parin lähempänä pihaa. Rakennus on noin 11 metriä leveä ja kaksikymmentäyksi pitkä. Rakennuksessa on täydellinen kunnallistekniikka.

Pihan vanha navetta purettiin 1966. Tämän tilalle rakennettiin samana vuonna uusi navetta. Vuoteen 1989 asti siinä pidettiin lypsykarjaa. Tämän jälkeen se muutettiin yhdistelmäsiikalaksi, jolloin siihen rakennettiin sikalaosa ja vielä lisää 1990. Navetan toisessa päässä on rehuvarasto.

Pihalla on tällä hetkellä kaksi aittaa, jois-

ta toisen keskellä on uudempi, lautainen liiteriosa.

Molemmat aitat on rakennettu 1880-luvulla. Asuinrakennusta vastapäätä olevassa aitassa on ollut vilja-aitta, mylly ja päädyssä talli. Viereinen aitta on ollut makuuaittana ja siinä on ollut myös piikainaitta. Tämä aitta on alun perin ollut pidempi ja ulottunut läheisen maakellarin päälle saakka, rakennettu 1880-luvulla. Tässä aittarivissä oli ollut keskellä kuja, jossa voitiin pitää sadesäällä hevosia.

*Lammenrannalla on ollut sauna, se lie-
nee hävinnyt jo 1950-luvulla.*

Vaikka tilan päärakennus paloi, ei pihapiiri ole ajanmittaan juurikaan muuttunut uutta asuinrakennusta lukuunottamatta. Peltoalaa tilalla on nykyään noin neljäkymmentä hehtaaria.

Lyhyemmän aitan päässä sijaitsee maakellari, jonka runko sekä tiiltä että luonnonkiveä. Maakellarissa on peltinen satulakatto ja puinen ovi, jonka yläpuolella on pystylauditus.

Ylikylän keskustaa: peltoaukeita.

Nykytila: Rakennukset on pidetty kunnossa. Katot ovat hyväkuntoisia myös aitoissa. Asuinrakennuksen paneelientät on maalattu keltaisen ja rushtavin sävyin. Asuinrakennus on hyvin samankaltaisessa asussa kuin vanhassa valokuvassa.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

NIEMI

463: 541-419-5-71, Niemi, Niementie 10

Pyykönen Paavo on tullut Niemen tilalle 1906 Kohisevasta. Suvun omistuksessa tila on ollut jo vuodesta 1885.

Nykyinen asuinrakennus on valmistunut vuonna 1889. Yläkertaan rakennettiin kolme asuttavaa huonetta myöhemmin, mutta enne lukua 1930, jolloin Pyykönen Anni tuli taloon miniäksi, vaimoksi Paavon pojalle Aulikselle. Nykyisin talon isäntänä on Auliksen ja Annin poika Pyykönen Matti.

Pihapuiden kohdalla on ollut aittarakennus. Nykyinen aittarakennus on rakennettu 1927–1928. Aittarakennuksen toisessa päädyssä oli sauna, joka on muutettu lämpökeskukseksi. Myös navettarakennus on valmistunut 1927–1928.

Pihapiiristä johtaa koivukujat alas Ylikylänjärven rantaan sekä pellon laitaan vanhan asuinrakennuksen luo. Tuon rakennuksen tarkkaa ikää ei tiedetä, mutta se on rakennettu 1800-luvulla. Rakennuksessa on asunut Timosia sekä Vänskiä. Nykyisin rakennus toimii Niemen tilan varastorakennuksena.

Asuinrakennuksen viimeisin peruskorjaus on tehty vuonna 1981. Tuolloin villoitettiin ja vuorattiin seinät sisäpuolelta, myös ikkunat uusittiin. Yhden huoneen kohdalle rakennettiin sauna ja pesuhuoneilat. Sekä ala- että yläkertaan rakennettiin vessat.

Tilalla pidetään lypsykarjaa, tällä hetkellä lypsäviä on 25. Navetan vieressä maa-

kellari. AIV-säiliö on hirsikehikon sisällä. Tila niemen kärjessä. Peltojen ympäröimä pihapiiri on Ylikylänjärveltä nousevan rinteen päällä. Pihasta johtaa koivukuja Ylikylänjärven rantaan.

Niemen vuodesta 1885 suvun hallussa ollut tila sijaitsee kauniilla paikalla Ylikylänjärven ja Roukkajanjärven välissä. Pihapiirin kaikki rakennukset ovat säilyneet melko hyvin alkuperäisessä asussaan, ja kokonaisuutta täydentää kaunis vanha pihapuusto ja tilan vieressä sijaitseva hakametsä. Niemen tilalla on kaunis vanha koivukuja Roukkajanjärven rantaan. Kylän vanhin rakennus lienee Niemen otsaaitta, mahdollisesti 1700-luvulta (1795). (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Maisemallisesti näyttävällä paikalla mäen päällä oleva hyväkuntoinen päärakennus näkyy kauniisti Niemensalmen puolelta peltojen keskeltä. Pihapiirissä on lisäksi kohtuullisessa kunnossa oleva aittarakennus, jossa on mielenkiintoinen puna-keltainen väritys ja alkuperäiset tiilet katteena. Tilan navetta on alaosastaan kiveä. Kylän vanhin rakennus eli Niemen otsaaitta on suojattu peltikatteen alle ja vaikuttaa olevan kunnossa ja suorassa pellon keskellä.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

ROUKKAJA

ei inventointinroa: 541-419-16-8, Etelä-Roukkaja, Roukkajantie 9

Etelä-Roukkajan asuinrakennus ja aitat ovat peräisin 1800-luvulta, ja pihapiiri on säilynyt alkuperäisenä 1990 palanutta navettaa lukuun ottamatta. Pihapiiristä on kaunis näkymä järvelle. (Nuutinen 1996.)

Roukkajaan liittyy myös mielenkiintoista myllyhistoriaa. Roukkajassa olleen jalkamyllyn mainitaan palaneen vuonna 1776 ja samalle paikalle rakennettu uusi mylly (vuonna 1777) toimi tullimyllynä. Kuokkastenrannan myllyn jäätyä kotitarvemyllyksi jäi Roukkaja ainoaksi jossa jauhettiin vieraille koko kappelissa. Myös Kämpälyksessä on toiminut kaksikin myllyä (1761), mutta ne lienee hävitetty niiden aiheutettua tulvia Kämpälyksen ja Hirvikosken välisille rantaniityille. 1790-luvulla sinne rakennettiin uusi mylly. Kämpälyksessä ei ollut sittemmin myllyä – joko suureen virtaan oli vaikea rakentaa riittävän tukevaa laitetta tai sitten haluttiin pitää pääväylät vapaana liikennettä varten. Vielä 1870-luku oli myllyjen kukoistusaikaa, mutta parikymmentä vuotta myöhemmin Ylikylässä olivat jäljellä enää Roukkajan ja Kohisevan myllyt. Tehokkaampien ja monipuolisempien myllyjen myötä vanhat myllyt vähitellen purettiin puu-uittojen tieltä. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Roukkajalla on pitkä historia ja se on Ylikylän kantataloja sekä vanha asuinpaikka. Pihapiirikokonaisuus muodostuu sekä Etelä-Roukkajasta että

Pohjois-Roukkajasta. Pihapiirikokonaisuudessa on nähtävissä alueen vanhinta ja alkuperäisimpänä säilynyttä vanhaa maatalouteen liittynyttä hirsirakennuskantaa. Nurkkakivet, useasta hirsikehästä muodostetut aitat ja erityisen hieno solallinen otsa-aita antavat vaikutelman vauraasta ja vanhasta talosta.

Päärakennusta on remontoitu tarpeen mukaan. Päärakennuksen erittäin korkea ja komea kivijalka on näyttävä elementti.

Hirsiaitat tarvitsisivat pikaisia korjauksia. Ne ovat osin vinossa ja osin kattovikaisia. Punamulta on haalistunut ja hirret tummuneita.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

LEHMILAHTI

461: 541-419-21-10, Lehmilahti, Ylikyläntie 117

Kantatilan on omistanut Kuittisen Pekan isä, Kuittinen Pekka vanhempi, aina 1920-luvulle, jolloin Kuittinen Pekka, synt. 1904, sai tilan haltuunsa. Hän asui tilalla vaimonsa Ellin, os. Nousiainen, synt. 1904, emäntänä vuodesta 1927, kanssa. Heidän poikansa Vilho, 1928–1968, sai tilan sittemmin omistukseensa. Nyt tilalla asuu Kuittisen Vilhon leski Valma, os. Pirinen, synt. 1934, emäntänä vuodesta 1955.

Asuinrakennus on valmistunut 1900-luvun alussa. Pirtti on toiminut aikaisemmin kansakouluna. Asuinrakennuksessa on tupa ja neljä huonetta. Ullakolla on säilytystilaa, kellarikerrosta ei ole. Rakennus on peruskorjattu 1950-luvulla. Lämminvesivaraaja on asennettu noin vuonna 1985. Tuvan uuni on uusittu. Uunin suu avautui ennen tuvan sisäänkäynnin suuntaan, nykyään vastakkaisen sivuseinän suuntaan. Yhdessä huoneessa on lämmittimenä sähköpatteri, kahdessa korkeat tiiliuunit ja yhdessä pönttöuuni. Talvella apulämmittimenä on sähköpattereita. Yksi huoneista on maalattu noin vuonna 1987, jolloin toinen huone tapetoitiin. Kaksi muuta huonetta on tapetoitu 1984 ja 1992.

Kivinen navettarakennus on tällä hetkellä säilytystilana ja sen toisessa päässä on sauna. Karjanpito on lopetettu keväällä 1991, ollut lehmiä ja lihakarjaa. Navetan jatko-osa: sauna, karjarakennus, talli on rakennettu vuonna 1955. Navetan ja aitan päädyissä on kellarit. Käymälä on na-

vetan yhteydessä. Vanhan liiterin paikalle on rakennettu uusi noin vuonna 1982. Tilan sivuitse on rakennettu tie suunnilleen 1959. Tätä ennen tilan piha oli osittain ollut kivilouhikko. Tietä rakennettaessa jäi penkoille ylimääräistä maata, lähitilat saivat vapaasti käyttää, jota Kuittiset ajoivat pihan kivikon päälle. Nyt pihalla kasvaa nurmikkoa. Pihalle on istutettu uusia viinimarjapensaita.

Tilalla on peltoa noin 27 hehtaaria, joka on nyt toista vuotta viherkesannolla, viiden vuoden sopimus. Kuittisilla ei ole purku- eikä myyntisuunnitelmia tilaansa koskien.

Hiekkatien varrella, ympärillä peltoaukeita.

Lehmilahden vanha asuinrakennus (ennen 1920-lukua rakennettu) ja kolme aittaa muodostavat iältään ja ulkoasultaan yhtenäisen kokonaisuuden. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Pihapiirin rakennukset vaikuttavat olevan kunnossa. Komea kivinavetta on hyväkuntoinen. Pihapiiri on maisemallisesti kauniilla paikalla.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

TÖRÖLÄ

293: 541-419-15-6, Törölä, Niemeläntie 7

Tilaan kuuluu vanha ja uusi asuinrakennus, navetta sekä aitta-puuliiteri rakennus. Vanha asuinrakennus on rakennettu noin vuonna 1880 ja siinä on toiminut kylämeijeri 20–40-luvulla. Tätä asuinrakennusta on remontoitu vuonna 1961 sekä 1970-luvun alussa. Rakennuksen puulämmitys on vaihdettu vesikeskuslämmitykseksi. Vuonna 1961 talo on saanut uuden kuistin. Vanhassa kuistissa on kaksi eteistä ja ruokahuone. toisesta eteisestä johti rappuset ullakolle (nykyään eri paikasta). Rakennuksessa kolme huonetta ja tupa. Tuvan suuren uunin kohdalla on nykyään keskuslämmityshuone. Asuinrakennus on nykyään varastokäytössä ja kesällä vierasasuntona. Tilan nykyinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1985.

Tilalle on rakennettu ensimmäinen navetta vuonna 1912. Tämä on purettu vuonna 1961 ja sen tilalle on rakennettu uusi. Nykyisen muotonsa navetta on saanut vuonna 1981, jolloin se peruskorjattiin.

Pihan aitta-puuliiteri- rakennus on valmistunut vuonna 1953. Tilalle kuuluu myös riihi (1800-luvun puolelta), mutta se on ollut käyttämätön huonon kuntonsa vuoksi.

Inventoijat Halonen Tuula ja Kyllönen Jyrki tehneet täydennysinventoinnin 5.5.2003. Uudet tiedot ovat:

Tilan isäntä harkitsee vanhan asuinra-

kennuksen, rakennus 1, kunnostusta. Otettu digikuvia rakennuksesta ja annettu Ympäristökeskuksen avustushakemus.

Kuvia otettu yhdeksän kylämeijerirakennuksesta. Liitteenä kartta ja asemapiirros.

Historiatietoihin lisäyksenä seuraavaa 5.5.2003:

Tila on tullut nykyisen omistajan isovanhempien omistukseen 1920-luvulla. Törölän tila on kuulunut viereisen Viirilän tilaan, rek.nro. 15, josta se on erotettu omaksi tilakseen. Tilaan kuuluvassa vanhassa asuinrakennuksessa, rakennus 1, on ollut osuuskassa-toimintaa. Vuoden 1933 alusta Ylikylän osuuskassa päätettiin sijoittaa Törölään, Pekka Tolvasen taloon. Kun talossa oli vuosisadan vaihteessa istua töröteltä kylämeijeriasioissa, hoidettiin talossa osuustoiminnallisesti, historiallisella paikalla, Ylikylän osuuskassaa sen toiminnan viimeiset vuodet, 1933–1934.

LÄHDE: Nurmeksen Osuuspankki, Puna-Musta Joensuu 1998, sivut 79-80.

Talvella, vuonna 1891, konsulentti Wright esitteli separaattoria kauppias Niilo Timosen pirtissä Nurmeksessa. Satumoisin talossa vierailleet ylikyläläiset, isäntä Mustonen Olli ja opettaja Peltonen Erkki saivat käytännössä tutustua koneen toimintaan. Havaittuaan separaattorin suuren merkityksen maitotaloudelle, Peltonen kertoi esityksestä parin päivän kuluttua Viirilän välle talossa

käydessään. Isäntäväki innostui kovasti kuulemastaan. Vielä samalla viikolla lähettiin käymään Kuopiossa ja sieltä ostettiin 700

markan hintainen kone. Se lienee ollut ensimmäisiä Nurmekseen hankittuja separaattoreita.

LÄHDE: Kiulusta kuluttajalle 1901-2001, Kainuun Sanomat 2001, sivu 17.

Tolvanen Heikki, synt. 1864, on muistelut, miten heillä siirryttiin pyttyvoin valmistuksesta meijerilaatuun näin:

"Työn alkuunsaanti nykyoloon verraten oli aika kysyvä. Muutos tapahtui Maanviljelysseuran järjestämän meijerikursin yhteydessä jäädytysjärjestelmällä vuonna 1888. Meijeriska toi tullessaan voipöydän, monjauta saaveja, kuorintakauhan ja sankon. Astiat eivät riittäneet 40:n lehmän maidolle, ja kun täältä ei saanut mitään tarpeita, piti lähteä hakemaan Kuopiosta. Myös puolentoista kuukauden kurssiaika rupesi käymään vähäiseksi. Niinpä seuran konttorissa, Kuopiossa, esitin kursseja jatkettavan kahden kuukauden ajaksi, minkä reippaasti myönsivätkin. Vieläpä seuran sihteeri lähti valikoimaan dritteliä, suolat, voipaperin ja kaiken mitä tultiin tarvittamaan.

Velimiehen, Tolvanen Juho, synt. 1862, ja saman meijeriskan, entinen lääninkarjakko Kaasinen Maria, synt. 1866 Kuusjärvellä, vihkiäiset olivat syyskuulla 1890. Separaattori tuli käytäntöön 1891. Nyt ei ollut muuta, kuin katsoa valmista. Navettahoidon aikana otettiin maitoa halukkailta tuojilta. Voita valmistui 5–6

dritteliä viikossa, kesällä 11–12 dritteliä. Voit laitettiin aluksi Hankoon. Loppuainakoina voit lähetettiin aivan säännöllisesti Ekholmille.

Jokaviikkoisten voilähetysten hinnat pysyttelivät 1. luokan alemmassa noteerauksessa, joka mielestäni oli tyydyttävä."

Viirilän meijeriä alettiin kutsua Töröläksi, kun sinne Pyysärkästä, Roukkajasta, Kankaalasta ja Suholasta maitojaan tuoneet odotellessaan "istua töröttelivät". Koneistukseen kuului 54 litraa vetävä kehäkirnu, jonka pyörittämiseen tarvittiin kolme henkeä, sekä "kahden miehen väännettävä" separaattori. Huomattavan suuren voinvalmistuksen ohella merkittävä osa meijerin toiminnasta kohdistui rasvakokeiden tekemiseen.

LÄHDE: Kiulusta kuluttajalle 1901–2001, Kainuun Sanomat, sivut 19–20.

Viirilän pihapiirin vieressä. talon takana maakellari. Ylikylän keskuksen peltoaukealla, maisemallisesti kauniilla paikalla sijaitseva pihapiiri.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

TÖRÖLÄ

Vuonna 1895 Ylikylässä toimi kaksi kylämeijeriä, Viiliilässä ja Mustolassa. Viiliilässä tehtiin enimmäkseen rasvakokeita, mutta sinne toivat maitojaan Pyysärkkä, Roukkaja, Kankaala ja Suhonen, ja meijeri tuotti voita 50 kg päivässä. Meijeri sai oman nimenkin, Törölä, kun siellä odoteltaessa istua töröteltiin. Rakennus on nykyään tyhjillään ja toimii kesällä vierasasuntona. Mustolan meijeri oli Törölää suurempi, sillä siellä oli viisi pientä kirkua, jotka tuottivat päivässä 100 kg voita.

Nykytila: Törölän hienoa päärakennusta kunnostetaan hiljalleen. Talon ajallisesti kerroksellinen ja tarpeen mukaan laajennettu kiviavetta on yhä käytössä. Rannassa on vanha vuoraamaton hirsisauna, jonka katto on maalaamatonta hyväkuntoista profilipeltiä. Sauna on hieman painunut.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

VIILILÄ – HIRVIKOSKI

292: 541-419-15-19, Hirvikoski, Viililä, Niementie 5

Vuodesta 1925 tilan on omistanut Pekka Tolvanen(s.1895) . Emännäksi on tullut Alma (os. Nevalainen) vuonna 1936. Heidän lapsistaan Mauno (s. 1938) pitää täällä hetkellä tilaa. Edellisiä isäntiä olivat Matti Tolvanen vuodesta 1864 ja häntä ennen Juhani Tolvanen. Viililän kantatila on lohkottu; Lehtosärkkä, Törölä ja Kurkilahti.

Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1874 ja tuolloin siinä oli viisi huonetta ja sauna. 1900-luvun alussa on rakennuksen toisesta päästä siirretty pirttiosa Kurkilahteen. Uutta pirttiä ei tilalle tehty. rakennusta on remontoitu mm. 1963 ja 1980. Rakennus sai uuden ulkovuorauksen, sisäwc:n ja betoniperustuksen (aiemmin siinä oli multaiset) vuoden 1963 remontissa. rakennuksessa ei ole vinttitiilaa. Rakennus on saanut päreiden päälle tiilikatteen 40- luvulla.

Alun perin ikkunat ovat olleet kuusiruutuiset, nykyään kaksiruutuiset. Huonejako on muuttunut talon sisällä: nykyinen eteinen on ollut huoneena ja keittiö on ollut eteisenä. Yksi väliseinä on poistettu.

Tilalla on ollut kivinen karjarakennus vuodelta 1874. Tämä paloi 1960-luvulla ja sen tilalle rakennettiin navetta vuonna 1970. Nykyisessä navetassa on kylmäilmakuivaaja ja heinäsuoja. Tilalla on viisitoista lehmää.

Tilan aitta lienee vuosisadan vaihteesta. aittarivistöstä on viety pois kaksi aittaa

veljesjaon yhteydessä. Rivistön päädysä oleva lautainen halkovaja on rakennettu 1961-62. Tämän halkovaraston paikalla oli aiemmin ollut sikala, mutta se hävitettiin 50-luvulla. Peltoa tilalla on noin 25 hehtaaria.

Hiekkatien varressa, peltoa.

Nykytila: Asuinrakennus vaikuttaa uudehkolta 1980-luvulle tyypilliseltä tavanomaiselta omakotitalolta. Navetta on ajalleen tyypillinen. Pihapiirin rakennukset vaikuttavat olevan kunnossa. Naapurin Törölän kanssa pihapiirit muodostavat tiiviin kokonaisuuden.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

SIPOLA

284: 541-419-22-21, Sipola, Ylikyläntie 118

Tilan ensimmäinen tiedossa oleva omistaja oli Emil Korhonen. Vuonna 1957 Emil Korhonen on tehnyt muutoksia asuinrakennukseen. Esim. uusi uuni ja hormisto rakennettiin tuolloin.

80-luvulla Mikko Hulkko (Reijo Hulkon serkku) osti tilan Korhosilta. Vuoden 1983 sisätilojen peruskorjauksen yhteydessä siirrettiin yläkertaan johtavat portaan kellariin johtavien portaiden päälle.

Syksyllä 1991 Reijo Hulkko osti tilan. Hän on vuoden aikana rakentanut yläkertaan yläkertaan asuttavan huoneen ja peruskorjannut kellaritiloja. Suunnitelmissa on rakentaa toinen huone yläkertaan.

Tilalla ei harjoiteta luontaistaloutta.

Ylikyläntielle noin sata metriä. Lehmilammenrantaan myös noin sata metriä.

Nykytila: Sipolan pihapiiri näyttää hoidetulta. Rakennukset ovat kunnossa ulkoapäin tarkasteltuna, hirsirakenteinen vuoraamaton piharakennus on hieman notkolla. Asuinrakennusta on muokattu tarpeen mukaan. Hyväkuntoinen ja kaunis punatiilinavetta edustaa kiviavetta seuraavia nuorempia navettatyyppejä.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

MUSTOLA

462: 541-419-1-22, Mustola, Ylikyläntie 106

Tilan on omistanut Säämänen Osmo, synt. 1910, vuodesta 1937. Hän on asunut siinä vaimonsa Annin, os. Mustonen, synt. 1914, kanssa. Kantatilan edellinen isäntä oli Mustonen Olli vuosina 1880-1932, Säämäsen Einon vaimo, Anni, oli Mustosen Ollin sisko. 1971 Säämänen Eino luovutti tilan Säämäsen Jussille. Tilan päärakennus on rakennettu 1884, talon hirret on tuotu uittamalla Mujejärveltä valtion metsästä. Hannikainen on pitänyt talon toisessa päässä koulua. Koulu toimi 14 vuotta Ollikaisen Niilon aikana 1870-luvulla. Rakennuksessa on aloittanut toimintansa myös meijeri, joka sittemmin siirtyi Törölän tilalle ja sieltä Nurmeksen keskusta.

Asuinrakennus on remontoitu viimeksi 1987. Talon alakertaan johtivat alun perin rappuset etuhuoneesta, nykyään tuvasta. Alakerrassa oli aluksi kellari ja maituhuone, jossa altaat maidonjäähdytystä varten, ja nykyään sauna, työhuone, wc ja kellaritilaa. Raput yläkertaan taas lähtivät eteisestä, nykyään sisemästä huoneesta. Siellä oli kaksi kesäasuttavaa huonetta, jotka on nyttemmin kunnostettu ympärivuorokautiseen käyttöön. Tuvan seiniä ovat kiertäneet vankat penkit ja pöytä oli sijoitettu poikittain uuniin nähden. Tuvan lattiana oli leveät lankut. Nyttemmin lattia on uusittu kapealautaisemmaksi. Alussa tuvassa oli ollut kivi-uuni, myöhemmin vuolukivinen uuni ja 1980-luvun alussa tilalle asennettiin tiiliuuni. Remontin yhteydessä nostettiin tuvan välikattoa siten, että

kattohirret tulivat näkyviin. Tilalla isäntänä vuosina 1885-1932 ollut Mustonen Olli veisti taloon pöytiä ja tuoleja, joita on yhä talossa. Myös rakennuksen ikkunoiden koristelaudat ovat hänen veistämäänsä.

Asuinrakennus on ollut puulämmitteinen aina 1950-luvulle, jolloin taloon asennettiin sähkölämmitys. Talon huoneissa on edelleen olemassa kolme Kärjen muuraamaa pystyuunია, jotka myös toimivat edelleen. Lämmin vesi on saatu 1970-luvun alussa ja sähkövalaistus jo vuonna 1922. Rakennus on vuorattu ulkoapäin 1920-luvulla ja tällöin se maalattiin punamullalla. Rakennuksen pärekatto sai uuden peltikatteen 1950-luvulla.

Tilan nykyinen navetta on rakennettu 1951. ja se on remontoitu 1980-luvun alussa. Navetassa asustaa tällä hetkellä lehmiä mutta 1950-luvulla siellä oli lehmien lisäksi sikoja, lampaita, kanoja ja hevosia, sotien jälkeen enimmillään kolmesta hevosta. Tilalle saatiin ensimmäinen traktori vuonna 1958, puimuri jo ennen tätä. 1950-luvulla alueella toimi myös vuokratraktorin ajajia.

Pihalla sijaitsevien aittojen paikalla on ollut aittoja myös aikaisemmin. 1947 rakennettiin nämä aitat osaksi vanhojen aittojen hirsii käyttäen. Tilan vanha rantasauna paloi vuonna 1938, ja samana vuonna sen tilalle rakennettiin uusi. Rantaan saunalle päin johtava koivukuja on istutettu vuonna 1884. Tilalla on myös vanha riihi, 1950-luvulla rakennettu viljankuivaamo sekä 1989 rakennettu varasto.

Tilalla on tällä hetkellä omaa maata noin 50 hehtaaria. Säämäsen Einon mukaan Mustolan tilalla oli alun perin maata 418 hehtaaria. Maita on sittemmin lohkotu: 1931 viidelle torpparille, torpparilaki, ja vuosina 1939-1944 siirtolaisille, noin 200 hehtaaria, joista muodostettiin neljä tilaa.

Tilalla aiotaan jatkaa maanviljelyä ja karjanhoitoa.

Ylikylän keskustaa, keskeisellä paikalla maisemallisesti, keskellä peltoaukeita.

Mustolan kauniin päärakennuksen julkisivut ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussaan, esimerkiksi ikkunat omaperäisine koristeleikkauksineen on säilytetty. Tilalta on myös koivukuja alas rantasau-nalle. Keskeisellä paikalla sijaitseva rakennus toimii maamerkinä maisemassa ja tulisikin pitää ympäristöineen kunnossa. Suotavaa olisi vanhan kuivaamorakennuksen kunnostaminen. Mustolan vanha kuivaamo sijaitsee näkyvällä paikalla ja olisi suotavaa säilyttää ja pitää kunnossa. (Nuutinen 1996.)

Mustolassa on toiminut myös meijeri, joka oli Törölää suurempi, sillä siellä oli viisi pientä kirnua, jotka tuottivat päivässä 100 kg voita. Sitten osuusmeijeritoiminta alkoi syrjäyttää kylämeijereitä vuosisadan vaihteessa. Meijerin rakentamista odoteltaessa osuuskunta vuokrasi entisiä kylämeijereitä, jolloin mm. Ylikylän Mustola pyöri uuden osuuskunnan laskuun. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Mustolan päärakennus on Ylikylän hienoimpia ja säilyneimpiä. Mustola on Ylikylän aktiivia maatiloja. Rakennuskantaa on muokattu ja rakennettu lisää tarpeen mukaan. Suurehkot uudet maatalouteen liittyvät rakennukset rajaavat pihapiirin rakennuksia tieltä päin. Mustolan pihapiiristä on komeat näkymät kohti Jokiniemeä ja jokea koskineen.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

MUSTOLA

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

HIRVIKOSKI, ENT. KYLÄKAUPPA

286: 541-419-3-44, Hirvikoski kyläkauppa, T:mi Mustonen, Ylikyläntie 104

Ylikylän entinen Jukolan kauppa nykyinen T:mi Mustonen kyläkaupparakennus on rakennettu v. 1956 Leo Pikkaraisen laatimien piirustusten mukaan. Tätä enne kaupparakennus sijaitsi tien toisella puolella vastapäätä nykyistä kauppaa. Tämä aikaisempi kaupparakennus on valmistunut v.1919-20 ja toimi vuoteen 1956. (myymälähoitajana mm. Eino Säämänen vuosina 1935-37). Nykyisen kaupan tonttimaan on ostettu Olli Mustoselta, läheisen Mustosen tilan entiseltä isännältä. Kaupparakennuksessa on myymälätilat, asunto ja varasto (ei erillistä varastorakennusta). Rakennuksen alakerrassa on sauna ja kellaritilaa. Ullakolla on säilytystilaa. Jukola on remontoanut rakennuksen suunnilleen vuonna 1987 alussa, ovat tehneet talossa pintaremonttia (maalauksia jne.).

Kaupan tiloissa on toiminut myös posti aina vuoden 1991 loppuun asti. Rakennuksessa on toiminut myös säästökassa sekä veikkaustoimisto.

Ylikylän keskustaa; ympärillä peltoaukeaa.

Nykytila: Rakennus vaikuttaa hyväkuntoiselta. Entinen kyläkauppa on myynnissä. Rakennus on ollut sosiaalisesti ja palveluiden kannalta hyvin tärkeä kylälle.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

KOSKENRANTA, ENT. KYLÄKAUPPA

287: 541-419-18-18, Koskenranta, entinen kyläkauppa, Ylikyläntie 101

Nykyinen asuinrakennus on entinen Kauppa- ja asuinrakennus. Kauppa lopetettiin vuonna 1969. Vuonna 1972 Karjalaiset ostivat tilan Nurmeksen kauppayhtiöltä. Rakennus oli tyhjillään vuodet 1969–1971.

Sisätiloja peruskorjattiin vähitellen. Noin seitsemän vuotta sitten tehtiin lattian peruskorjaus.

Kaksi vuotta sitten tehtiin varastotilaan (entinen myymälä) pieni huone kesävieraita varten. Varasto on nykyisin kylmätila. Noin neljä vuotta sitten peruskorjattiin rantasauna. Syksyllä 1992 on tarkoituksena tehdä kivijalan korjaustyö.

Ylikyläntien varressa ja Ylikylän joen rannalla sijaitseva tila.

Koskenranta, kylässä keskeisellä paikalla sijaitseva 1920 rakennettu entinen kyläkauppa, on pidetty hyvässä kunnossa. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Pihapiirin rakennukset ovat ulkoa tarkasteltuna erittäin hyvässä kunnossa. Entinen kyläkauppa on ollut kylälle tärkeä rakennus, kuten vieressä oleva Hirvikoskikin.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

SUHOLA

290: 541-419-19-28, Suhola, Riihiväärantie 2

Asuinrakennuksen rakentaminen on aloitettu vuonna 1939. Rakennustyöt keskeytettiin sotien ajaksi ja siksi rakennus valmistui vasta 40-luvulla. Rakennukseen on myöhemmin lisätty sisäwc:t. Rakennuksen ikkunat ja ulkovuoraus on uusittu. Rakennuksen on tehty eteinen jälkikäteen.

Tilalla on vanha aitta. Pihapiiriin on kuulunut myös navetta, joka on purettu noin vuonna 1977. Tätä ennen siinä pidettiin lehmiä. Tilaan on kuulunut myös riihi. Yksi aitta on purettu tien varressa. Myös vanha sauna on purettu. Pihapiiri on myöhemmin rakennettu uusi sauna.

Suholan tilan omistaa tällä hetkellä Tapio Luostarinen ja talo on tällä hetkellä kesäkäytössä. Ennen Tapio Luostarinen tilan on ollut Juho ja sitten Jouko Suhosen omistuksessa (Tapio Luostarinen on Jouko Suhosen siskon poika).

Hiekkatien varrella, ympärillä peltoja.

Nykytila: Asuinrakennus on hyväkuntoinen. Saunamökkiä on laajennettu matalammalla osalla ja rakennus on kokonaan pystyverhottu ja maalattu punaiseksi. Katot ovat kunnossa. Järvinäkymät ovat komeat.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

SEUROJENTALO

291: 541-419-19-15, Seurojentalo, Riihivaarantie 4

Hiekkatien varrella, ympärillä sekametsää.

Nykytila: Seurojentalon pihapiiri näyttää hyväkuntoiselta yleisesti. Seurojentalo on tärkeä osa Ylikylän sosiaalista elämää ja siten kylän merkkirakennuksia.

Seurojentalon perustus on betonoitu. Keltaiseksi maalattu vaakaulkoverhous tarvitsisi huoltomaalausta. Tummanruskean profiilipeltikatteen maali on haalistunut. Ikkunat ovat ruskeat. 1,5-kerroksinen rakennus sijaitsee metsikön keskellä.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

IMMOLA

288: 541-419-18-37, Immola, Jokiniementie 1

Immolan tila on lohkaistu Reittulan tilasta. Tilan ensimmäinen asuinrakennus oli rakennettu 1800-luvun puolella. Osa asuinrakennuksen hirsistä oli tuotu Rysän tilalta. Asuinrakennus purettiin vuonna 1965. Uusi asuinrakennus valmistui vuonna 1962.

Nykyisen autotallin paikalla on ollut pieni noin 5x5 navettarakennus. Nykyinen navettarakennus on valmistunut vuonna 1912. Navetassa on ollut lypsäviä, sonneja, kanoja ja sikoja.

Tilan ensimmäinen isäntä oli Heikki Immonen. Vuodesta 1936 tilalla isännöi Matti Immonen. Aili Kuittinen tuli tilalle hoitamaan Matti-sedän taloutta ja vuonna 1946 talon isännäksi tuli hänen miehensä, Juho Kuittinen. Nykyisin tilalla asuu Aili Kuittinen.

Pelto aukealla. Noin 200 metriä Ylikylänjoen rantaan.

Nykytila: Komea kivinavetta näyttää hyväkuntoiselta. Puuosat ovat tummuneet. Navetassa on maalamaton profiilipeltikate. Asuinrakennus on tavanomainen. Navetta on maisemallisesti näyttävällä paikalla.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

JOKINIEMI

465: 541-419-3-58, Jokiniemi, Jokiniementie 5

Tilalla on ollut asutusta jo 1800-luvun lopulla. Kokkosia on asunut paikalla 1900-luvun alusta aina vuoteen 1920. Heidän jälkeen tilalla on asunut muutaman vuoden Meriläisiä. Tämän jälkeen Piiraisia. Vuodesta 1961 tilan on omistanut V.J. Pyykösen perikunta, johon kuului hänen vaimonsa Laina sekä heidän lapsensa. Vuodesta 1966 tilalla on asunut Komulainen Leo. Hänen pojanpoikansa Komulainen Timo osti tilan itselleen 1984, ja hän asuu siinä vaimonsa Riitta-Helenan kanssa.

Nykyisten asuinrakennusten paikalla on ollut aiemmin aitta, riihi, navetta, asuinrakennus ja joen rannalla sauna. Tämän hetkinen asuinrakennus on valmistunut vuonna 1938. Komulainen Leo on tehnyt siinä peruskorjauksen 1979. Komulainen Timo on peruskorjannut rakennusta vuosina 1980–1981. Ennen remonttia on sisäänkäynti kuistille ollut kuistin sivusta eikä edestä, kuten nykyään. Aiemmin rakennuksen huoneet olivat läpikuljettavia, mutta ei enää remontin jälkeen. Entisen ruokakomeron paikalle rakennettiin sisäwc. Aiemmin käymälä oli ollut navetan yhteydessä. Tuvan uuni on uusittu tiilikseksi jo ennen remonttia. Rakennuksen ikkunat on myös uusittu, uudet puitteet, alkuperäinen muoto.

Tilan navetta on rakennettu vuonna 1961 ja peruskorjattu 1973. 1989 navettaan tehtiin jatko-osa ja samalla navetta muutettiin sikalaksi, keskimäärin 200-250 sikaa. Tien toisella puolella lähel-

lä tilaa sijaitsevat konehalli, rakennettu 1986, ja kuivaamo, rakennettu 1990. Nykyisen, 1988 rakennetun, autotalli-liiterirakennuksen paikalla on aikaisemmin sijainnut aitta, joka lienee ollut 1800-luvun lopulta.

Piha on nurmikolla ja sinne on istutettu mm. lehtikuusia ja sireenejä. Komulaisen Riitta-Helenan mukaan pihapiiri ei hänen asuinaikanaan ole muuttunut juuri lainkaan.

Hiekkatien varrella. Ympärillä peltoa.

Nykytila: Maisemallisesti kauniilla paikalla olevan pihapiirin rakennukset näytävät olevan kunnossa. Asuinrakennusta on muokattu remonteissa.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

KÄPÄLYS

278: 541-419-20-43, Kämpälys, Kämpälyksentie 14

Kämpälyksen kylä on ollut Ahosen suvun omistuksessa 1800-luvun alkupuolelta saakka. Alussa Taavetti Ahonen vuokrasi metsäyhtiöltä, mutta osti pian sen. Taavetti A:n jälkeen tilan isäntänä oli Ilmari Ahonen ja hänen jälkeensä Ukko Ahonen. Nykyisin Kämpälys on Ahosen perikunnan omistuksessa.

Nykyinen kesäasuntona toimiva asuinrakennus on valmistunut 1800-luvun lopupuolella. Asuinrakennus oli paritupa, kahden huoneen ja pirtin välissä oli eteinen ja huone. Tilan jaossa 20-luvun alkupuolella pirtin, eteisen ja huoneen hirret vietiin Aholan tilalle. Rakennettiin uusi tupa vanhan riihen hirsistä. Rakennus on jälkeinpäin vuorattu, lattia laitettu ja seinät vuorattu haltex-levyillä. Levyn alta on löydettävissä ruskea sävyinen ta-pettikangas.

Asuinrakennusta on lämmitetty puulla, mutta viimeisten asuin vuosien aikana myös öljyllä. Turvallisuus syistä taloa voi lämmittää vain puulla. Rouda on liikuttanut kiviperustusta, tuvan lattia on kohonnut, uuni on irronnut liitoksistaan.

Tilan ensimmäinen navetta sijaitsi nykyistä lähempänä asuinrakennusta. 50-luvulla rakennetun saunan paikalla on sijainnut edellinenkin saunarakennus. Navettarakennuksessa sijaitseva sauna ei ole enää käytössä.

Nykyisen aittarakennuksen paikalla on sijainnut myös edellinen puurunkoinen

aittarakennus. Otsa-aitta on siirretty nykyiselle paikalleen pihapiirin ulkopuolelta riihen vierestä.

Kämpälyksen asuinrakennus on ollut vuodesta 1981 kesäasuntona.

Saunan luona maakellari. Lautiaisen rannassa. Ylikylän tielle noin 1200 metriä. Tilalla Lautiaisen rannassa Ahosten veljesten kaksi kesämökkiä.

Kämpälyksen tilan nykyisin kesäasuntona toimiva päärakennus on valitettavan huonokuntoinen. Kaunis rakennus sijaitsee hienolla paikalla Lautiaisen rannalla ja olisi suotavaa pitää arvoisessaan kunnossa. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Kämpälys on edelleen samanlaisessa kunnossa kuin vuonna 1996. Kämpälyksen profiilipeltikate vaikuttaa olevan kunnossa. Ympäristöön on rakennettu uusia vapaa-ajan rakennuksia.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

AHOLA

279: 541-419-20-8, Ahola, Kämpälyksen tie 7

Aholan tila lohkaistu Kämpälyksen tilasta ja on kuulunut Ahosen suvulle vuodesta 1907. Vuodesta 1922 tilan isäntänä oli Aarne Ahonen (Alpo Ahosen isä). Alpo Ahonen on isännöinyt tilalla vuodesta 1960.

Asuinrakennus on rakennettu Kämpälyksen tilan asuinrakennuksen pirtin ja eteisen hirsistä vuonna 1922. Vanha navetta/tallirakennus tuotiin myös samoihin aikoihin Kämpälyksestä. Samalle paikalle rakennettiin uusi navetta rakennus vuonna 1945. Navettarakennuksen yläosan hirret ovat myöskin Kämpälyksen tilalta. Navetan jatko-osa on noin kymmenen vuotta vanha.

Asuinrakennukseen asennettiin keskuslämmitys vuonna 1968. Tuolloin uusittiin myös ikkunat, uuni ja talo vuorattiin ulkoa päin.

Vuonna 1984 asuinrakennus peruskorjattiin ja rakennettiin laajennus, jossa lämmityshuoneen lisäksi on saunatilat. Nykyisen aittarakennuksen kaltaisia aittoja oli aiemmin kolme vierekkäin, mutta niistä kaksi purettiin pois huonokuntoisuuden vuoksi.

Tilan pelloilla on yhteensä seitsemän laatoa, joista kaksi lautarunkoisia ja loput pyöröhirrestä.

Ahosen omistuksessa on myös Lahdenperän niittypalsta.(20:10).

Pihalla 20-luvulla rakennettu betonirunkoinen maakellari.

Päärakennus koivikon suojaama, peltojen keskellä ja Ylikylänjoen varrella. Ylikyläntielle matkaa noin kilometri. Maapinta-ala on noin 58 hehtaaria.

Nykytila: Aholan kivinavetta on komea. Päärakennuksen tunnistaa näyttävästä mansardikatosta ja korkeasta kivijalasta. Rakennuksista on pidetty huolta ja ne näyttävät hyväkuntoisilta.

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEET

TERVALA

280: 541-419-3-14, Tervala, Jokiniementie 8

Jaakko Hakasella olleiden kauppakirjojen mukaan tilan on luovuttanut Juho Piironen Vilho Tervolle vuonna 1922. Vilho Tervoa seuraava omistaja oli Leo Hakala vuonna 1923 (1932?). Nykyiselle omistajalle Jaakko Hakaselle tila on siirtynyt vuonna 1981.

Tilan asuinrakennus on ollut olemassa jo ennen Leo Hakasen aikaa. Aluksi rakennuksen eteinen oli valmistettu päleistä (myös seinät).

Nykyään eteinen on laudasta. Rakennukseen on asennettu wc ja suihku vuonna 1991. Samana vuonna taloon saatiin myös lämminvesi. Tuvan nykyisen tiiliuunin on rakentanut Kalle Lipponen 70-luvun lopussa.

Huoneiden seinät on nykyään peitetty haltex-levyillä ja maalattu. Rakennuksessa on tupa, huone ja pieni makuuhuone. Kellaria ei ole talon yhteydessä, vaan pihalla on erillinen maakellari. Talon ullakko on tyhjää tilaa. Talon alle on valettu betonisokkeli 60-luvun alussa. Tätä ennen perusta on ollut luonnonkiveä. Rakennuksen pärekatto vaihdettiin peltiseksi noin vuonna 1978. 1950-luvulla talo sai ulkovuorauksen ja se maalattiin vihreäksi. Aiemmin talon hirret olivat olleet vuoraamattomat ja maalaamattomat.

Navetta on rakennettu 40-luvun alussa. Tilalla on tällä hetkellä mullikarjaa. Lehmiä

oli keskimäärin 7–8. Lampaista on tilalla tällä hetkellä kaksi. Aiemmin tila on pidetty myös sikoja (parhaillaan kolme emakkoa). Tilalla on ollut myös hevonen.

Pihalle on rakennettu liiteri 70-luvun alussa. Tilalla on ollut myös vanhempi sauna, joka on sijainnut nykyistä kauempana pihapiirissä. Liiterin päädyssä on Jaakko Hakasen vasta rakentama hirsiaitta.

Peltoa tilalla on noin kahdeksan ja puoli hehtaaria, sekä vielä kaksi hehtaaria vuokrattua peltoalaa. Pelloilla kasvaa ohraa ja vehnää.

Pihapiirissä on nykyään aiempaa enemmän kukkaistutuksia. Tilan ympärillä oleva metsä on aiempaa sakeampaa. Tilan kaivo sijaitsee pihasta noin sadan metrin etäisyydellä.

Hiekkatien varrella, ympärillä peltoja ja metsää.

Ylikylän varhaisin keskus on sijainnut Ylikylänjärveen pistävässä niemessä. Vuonna 1631 merkittyjä kantatiloja oli kolme: Tervala, Niemi ja Pyysärkkä. Tervala on vanha asuinpaikka. (Nuutinen 1996.)

Nykytila: Vaatimattoman oloinen pihapiiri, jonka rakennukset ovat muutettuja ja muokattuja tarpeen mukaan. Hirsirakenteiset rakennukset voivat olla alkujaan hyvin vanhoja.

PAIKALLISESTI MERKITTÄVÄT KOHTEET

HIEKKASÄRKÄ

333: 541-419-88-0, Hiekkasärkkä, Havukantie 1

Hiekkasärkkä on asutustila vuodelta 1949. Vuodesta 1953 tilalla on asunut Rysien sukua. Välillä tila on ollut pitkään perikunnan omistuksessa, Rysillä. Viimeiset kymmenen vuotta tilalla on asunut Rysä Ilmari, veljensä kanssa.

Talossa on tupa ja kaksi huonetta. Alakerrassa on kellari. Yläkerrassa on kaksi huonetta ja kapeaa vintttilaa. Toinen huone on varastona ja toinen kesähuoneena. Nämä huoneet on rakennettu yläkertaan jälkikäteen. Asuinrakennusta on remontoitu 1970-luvulla. Tuvan kaapit ja ikkunanpuitteet on uusittu, samoin talon lattiat. Sisäseinät on levytetty. Vielä 1970-luvulla talon käyttövesi oli noudeettava kaivosta. Nyt taloon tulee sisälle kylmä vesi.

Tuvassa on alkuperäinen tiiliuuni. Huoneiden lämmitysuunit on purettu 1970-luvulla. Huoneissa on nykyään sähköpatterit. Talon ulkopinta on vuorattu vuonna 1963 ja maalattu 1964. Rakennus on tarkoitettu maalata uudelleen kesällä, 1993, samansävyiseksi kuin se on nykyään. Rakennuksen pärekatto on uusittu peltiseksi 1970-luvulla.

Tilan navetta on rakennettu 1950-luvun alussa. Siellä on kuusi lehmää, hevonen ja mullikarjaa. Navettaan on rakennettu lisäosa heiniä varten vuonna 1985. Navetan katto on alun perin katettu päreillä. Pihapiirin sauna on rakennettu vuonna 1954, ja se on edelleen käytössä.

Tilalla on tällä hetkellä peltoalaa 12–25 hehtaaria, josta suurin osa on laitumena. Pihan aitta on varastona, yläkerrassa kylmäilmakuivaamo, alun perin jyvien säilytys.

Havukantien varressa, noin 50 metriä K-sekatavarakauppaan.

Nykytila: Hiekkasärkän rakennukset vaikuttavat olevan kunnossa. Navettaa maalataan. Katot ovat hyväkuntoista peltiä. Asuinrakennuksen maalipinta on rapistunut.

Hiekkasärkkä ei kuulu Ylikylän RKY 2009 -alueeseen. Hiekkasärkkä on paikallisesti merkittävä kohde, joten se arvotetaan.

Hiekkasärkkä sijaitsee maisemallisesti kauniilla ja laajalla viljelysaukealla, joka yhdistyy Ylikylän RKY 2009 -alueeseen. Pihapiiri edustaa aikansa tyypillistä rakentamista ja aikansa rakennustapaa. Osin hirsirunkoinen vaatimattomampi navetta on tyypillinen. Varakkaampien talojen kivinavetat ovat alueen paikallinen ominaispiirre.

Asutustilana Hiekkasärkkä liittyy jälleenrakennuskauteen. Rakennuksia on muutettu tarpeen mukaan, mutta ne ovat edelleen tunnistettavia.

Arvoja: Tyypillisuus, edustavuus, (osin) alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus ja historiallinen kerroksisuus.

9 pistettä, tärkeä.

PAIKALLISESTI MERKITTÄVÄT KOHTEET

MAITOLAITURIT (RAKENNUSTYYPPINÄ)

Maitolaituri kuuluu maaseudun harvinais-
tuviin rakennustyyppeihin. Maitolaiturit
ovat osa maatalouden ja meijeriteollisuu-
den kehitystä. Ne olivat tavanomaisia ja
maaseudulle tunnusomaisia rakennuksia
varsinkin jälleenrakennuskaudesta aina
meijerin harjoittamaan maidon tankki-
autokeräilyyn asti. Keskitetty maidon
haku suoraan tiloilta teki maitolaitureista
tarpeettomia.

Maitolaiturit olivat myös kylien koh-
taamisaikkoja. Monenlaisia maitolai-
turityyppejä on olemassa eri puolilla
Suomea, mutta Ylikylässä Nurmeksen
Osuusmeijeriin liittyvä (NOM) pienehkö
maitolaiturityyppi yleinen. Tämä paikal-
linen tyyppi on edustaa maidon keräämi-
seen liittyvää historiaa.

Nykyisin maitolaitureita on otettu piha-
portin vastineiksi käyttötarkoitukseltaan.
Maitolaitureita yleisesti somistetaan ke-
säkukin ja niistä pidetään selvästi huolta.

Ylikylän maitolaiturit eivät sijaitse yleen-
sä aina aluerajauksen alueella, joten
niitä ei esitetä kartalle. Maitolaiturit on
kuitenkin hyvä säilyttää, kuten ladot,
joille ei yhtä helposti keksitä uutta käyt-
tötarkoitusta. Ladot ovat harvinaistuvia
ja vaarantuneempia rakennustyyppinä
kuin maitolaiturit, joille on usein keksit-
ty uutta luovaa käyttöä talojen pihatien
varten.

**Arvoja: Tyypillisuus, edustavuus, al-
kuperäisyys, historiallinen todistus-
voimaisuus.**

9 pistettä, tärkeä.

YLIKYLÄN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

90. Ylikylä

*Sijainti: Nurmese; Pohjois-Karjalan lääni
Maisemamaakunta: Vaara-Karjala
Pinta-ala: 1 200 hehtaaria*

Ylikylä sijaitsee vesistön äärellä vaihtelevassa luonnonympäristössä. Se on poikkeuksellisen hyvin säilynyt, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas Vaara-Karjalan rantakylä.

Maisemakuva

Vaihteleva luonto sekä perinteinen ja tasapainoinen viljelymaisema yhdistyvät maisema-alueella. Vesistön ympärille muodostunut Ylikylä on rakenteeltaan ja rakennuskannaltaan poikkeuksellisen hyvin säilynyt rantakylä.

Kylämaiseman keskeiset elementit ovat sokkeloinen vesistö, laajoja näkymiä avaavat rinnepellot sekä näitä rajaavat metsät. Loivasti kumpuileva maasto, vesistö rehevine rantoineen ja ympäröivi en vaarojen monipuolinen metsämaisema yhdistyvät perinteisen maatalousmaiseman kanssa tasapainoiseksi kokonaisuudeksi. Peltonäkymät ovat Vaara-Karjalan oloissa poikkeuksellisen viljavat. Rinnepellot ovat pohjoisen puolella loivia, mutta etelän puolella huomattavasti jyrkempiä. Viljelyksiä elävöittävät laidunalueet, yksittäiset koivut tai koivuryhmät sekä kumpareiden laella sijaitsevat tilakeskukset suurine pihapuineen. Huomiota herättävät myös rinneviljelyksiä halkovat komeat koivukujat. Maisema on monipuolinen, mutta yleiskuvaltaan selkeä.

Kyläkokonaisuutta häiritsevät muutamat tyylittömät talousrakennukset.

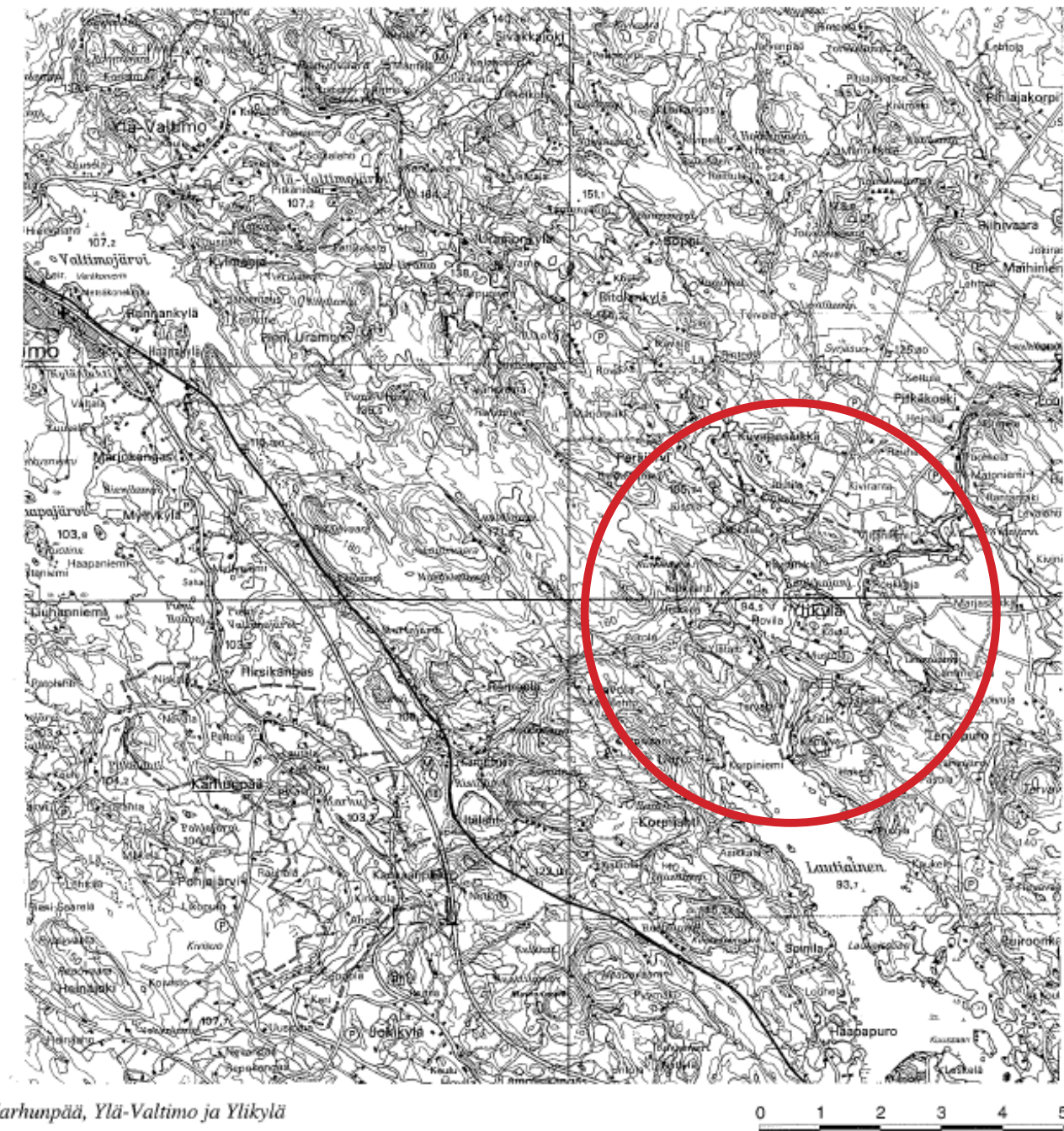
Luonnonpiirteet

Ylikylä on muodostunut kahden pienehkön järven ja lammen sekä niitä yhdistävien jokien ympärille. Rantoja reunustaa runsas saraikko, joka lahdissa levenee laajoiksi luhtaniityiksi. Itse kylän alue on suhteellisen alavaa ja loivapiirteistä, mutta ympäröivä maasto on pinnanmuodoiltaan hyvin voimakaspiirteistä ja suhteelliset korkeusvaihtelut ovat jopa 50-100 metriä. Vesistöjen etelä- ja länsirannat ovat selvästi jyrkempiä kuin pohjoisrannan alava, savikoiden luonnehtima rantamaa. Etelässä on moreenimaata. Vaaroilla on hyvin runsaasti kalliopaljastumia.

Metsät ovat kylän alueella lehti- ja sekametsiä, ja kylää reunustavia vaaroja peittävät kuivahkot mäntykankaat tai rehevät kuusikot. Rannoilla ja peltojen laidoilla on monin paikoin nuorehkoja leppikoita koivikoita. Niemen ja Hovilan alueella on kauniita hakamaita.

Kulttuuripiirteet

Kylän alueelta on tehty runsaasti esihistoriallisia löytöjä. Ylikylä on syntynyt 1600-luvun alkupuolella. Vuonna 1631 kantatiloja oli kylässä kolme: Tervala, Niemi ja Pyysärkkä. Perinteinen tilajaoitus on säilynyt kylässä poikkeuksellisen hyvin ja kyläkeskuksessa lähes kaikki tilat ovat vanhoja kantatiloja. Asutus on

Kuva: Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueityöryhmän mietintö osa 2. Helsinki, 1993. s. 130.

YLIKYLÄN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

sijoittunut vesistöjen molemmin puolin muodostaen kaksi tiheämpää nauhamaista ryhmittymää kylätien varteen.

Muu asutus sijaitsee ranta-alueilla hajallaan. Vanhimmat tilat ovat näkyvimmillä paikoilla korkeimpien kumpareiden päällä. Uudemmat, lähinnä sodanjälkeisen asu tustoiminnan myötä syntyneet tilat sijaitsevat kylän pohjoisosassa ja Ylikylänjärven pohjoispuolella.

Kylän rakennuskanta on hyvin säilynyt-täjä suureksi osaksi vanhaa. Siinä kerrostuvat eri aikakausien rakennustyyliä 1800-luvulta nykypäiviin. Vanhojen kantatilojen perinteiset päärakennukset ovat hyvin hoidettuja. Pihoja täydentävät lukuisat aitat ja riihet. Edustavia ovat Niemen, Roukkajan ja Lehmilahden pihapiirit. Uudehko rakennuskanta sopii melko hyvin perinteiseen kylärakenteeseen ja rakennustyyliin. Poikkeuksena ovat vain muutamat suuret talousrakennukset. Niemen ja Mustolan pihoilta laskeutuvat komeat koivukujat alas järvenrantaan. Kylän hiekkapintainen tiestö noudattelee maaston muotoja.

(Lainaus: Arvokkaat maisema-alueet : maisema-alueiden mietintö II, 129–130.)

3.12. Ylikylän kylämaisema

Ylikylän valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sijaitsee Pohjois-Karjalassa Nurmeksien kaupungissa kaupungin keskustasta noin 10 kilometriä pohjoiseen. Kokonaispinta-alaltaan 1402 hehtaarin kokoinen maisema-alue kuuluu Vaara-Karjalan maisemamaakuntaan. Ylikylä on Maisema-alueiden mietintö (1993 II, 129) mukaan poikkeuksellisen hyvin säilynyt, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas Vaara-Karjalan rantakylä.

Ylikylän maisema-alue rajautuu pohjoisessa Joutenvaaraan ja Sulkujärveen niin, että Sulkujärvi kuuluu maisema-alueeseen miltei kokonaan (liite 65). Idässä ja etelässä raja noudattelee vaarojen lakialueita, kuten Riihivaaraa, Kämpälävaaraa ja Suholanvaaraa. Lännessä raja kulkee Kurkivaaran ja Kanasenvaaran lakien päältä. Maisema-alueen maisemarakenne muodostuu järvioltaista, altaista yhdistävistä joista ja järvioltaista ja laaksoja reunustavista vaaroista. Vuoksen vesistöön kuuluvan maisema-alueen vesialue koostuu kolmesta järvestä, Ylikylänjärvestä, Roukkajanjärvestä, Sulkujärvestä ja Lehmilammesta sekä useista joista. Maisema-alueen pohjoisosassa sijaitseva Sulkujärvi laskee Roukkajanjärveen, mutta suurin osa Roukkajanjärveen tulevasta vesistä tulee koillisesta Saramojokea pitkin. Roukkajanjärvi laskee Ylikylänjärveen, joka taas laskee Ylikylänjokea pitkin etelään päin Lautiaiseen ja aina Pieliseen saakka.

Ylikylän maisema-alue kuuluu keskiboreaalisesta ja eteläboreaalisesta ilmasto-

vyöhykkeen vaihtumisvyöhykkeeseen. Eteläboreaalisesta kasvillisuusvyöhyke siirtyy pohjoisemmaksi Pielisen vaikutuksesta. Ilmasto on melko mantereinen, lämmin kesä muuttuu nopeasti kylmäksi talveksi. Laaksoalueen lehti- ja sekametsät vaihtuvat vaaroille noustessa kuivahkoiksi mäntykankaiksi ja reheviksi kuusi-koiksi (Maisema-alueiden mietintö II 1993, 129). Maisema-alueella ei sijaitse soita, mutta heti maisema-alueen ulkopuolella idässä on Suursuon suoalue. Maisema-alueen eteläosat ovat moreeni-maata, kun taas vesistöjen alavat pohjoisrannat ovat savikoita. Vaaroilla on hyvin runsaasti kalliopaljastumia (Maisema-alueiden mietintö II 1993, 129).

Ylikylän maisema vuonna 1976

Ylikylän maisema-alueen peltopinta-alan määrä oli vuonna 1976 yhteensä 457 hehtaaria. Maisemat ovat enimmäkseen avoimia tai puoliavoimia, joka johtuu yhtenäisistä peltoviljelmistä (liite 66). Pelto-alueiden välillä ei ole kaukonäkymiä estäviä pusikoita. Pellot eivät jatku aivan rantaan saakka. Rannoilla sijaitsee luhtaniittyjä ja saraikkoja, jotka eivät muodosta näköesteitä, mutta rannoilla kasvaa myös jonkin verran lehtipuustoa. Parhaimmat kulttuurimaisemat sijaitsevat Ylikylän maisema-alueen keskellä Ylikylän koulun ympäristössä ja maisema-alueen lounaispuolella Ylikylänjärven ja Roukkajanjärven länsipuolella. Myös Lehmilammen ympäristö on maisemallisesti hyvin huomattava Lehmilammen rantoja vuorottelevien jyrkkien avokal-

lioiden ja viljeltyjen peltokenttien ansiosta. Maisema-alueen itäinen alue, Roukkajan seutu, on melko pirstaleinen. Suhteellisen pienet peltokuviot ja metsäsaarekkeet eivät muodosta avoimia näkymiä.

Ylikylän maisema vuonna 1984

Ylikylän peltopinta-alan määrä, koko ja muoto eivät ole muuttuneet juurikaan vuoden 1976 tilanteesta. Samat peltokuviot ovat edelleen viljelyksessä tai laidunnuksessa. Karttalehti maisema-alueen pohjoisosasta puuttuu vuoden 1984 vertailusta, mutta vuosien 1976 ja 1999 välillä ei ole tapahtunut muutoksia aivan pieniä peltokuvioiden muotojen muutoksia lukuun ottamatta. Roukkajan alueella peltopinta-alan määrä lisääntyi hieman. Maisema-alueen eteläosassa ei ole tapahtunut lainkaan muutoksia vuoden 1976 tilanteesta.

Ylikylän maisema 1990-luvulla

Vuonna 1999 maisema-alueen peltopinta-alan määrä on 431 hehtaaria, mikä on vain noin 5 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1976. Suurin kulttuurimaiseman arvon huononeminen vuodesta 1984 on tapahtunut Lehmilammen alueella, jossa suurin osa ennen viljeltyistä pelloista on jäänyt pois käytöstä. Maisema-alueen kaakkoisosassa yksi suurehko peltokuvio on jäänyt pois käytöstä Mäkiharjun tilan itäpuolella.

Perinteinen tilajaotus on säilynyt Ylikylän maisema-alueella poikkeuksellisen hyvin.

YLIKYLÄN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

Kyläkeskuksen tiloista lähes kaikki ovat vanhoja kantatiloja. Asutus on ryhmittynyt vesistöjen molemmin puolin muodostaen kaksi tiheämpää nauhamaista ryhmittymää kylätien varteen. Vanhimmat tilat sijaitsevat näkyvimmillä paikoilla korkeimpien kumpareiden päällä, mutta uudemmat tilat sijaitsevat kylän pohjoisosassa ja Ylikylänjärven pohjoispuolella. Vanhojen kantatilojen perinteiset päärakennukset ovat hyvin hoidettuja, ja uudehko rakennuskanta sopii melko hyvin perinteiseen kulttuurimaisemaan. Poikkeuksena ovat muutamat suuret talusrakennukset. (Maisema-alue työryhmän mietintö II 1993, 129.)

Ylikylän maiseman nykytila

Vuonna 2008 Ylikylän maisema-alueen peltopinta-alan määrä oli laskenut 351 hehtaariin, joka on noin 77 prosenttia vuoden 1976 peltopinta-alan määrästä. Peltopinta-alan määrän putoaminen selittyy pääsääntöisesti pienten peltokuvioiden poistumisella viljelyskäytöstä. Mitään suuria peltokuvioita ei ole poistunut käytöstä, eikä maisemia ole sulkeutunut oleellisesti. Poikkeuksen tekevät Lampisuon pellon maisema-alueen keskiosissa ja Vanhamäen pellon maisema-alueen kaakkoisosassa jääminen pois käytöstä. Maisema-alueen tiestö noudattelee maaston muotoja ja sopii maisemaan. Peltoaukeiden ja metsien vuorottelu sekä tien mutkittelu, lukuisat risteykset ja kapeus tekevät tiemiljööstä kauniin (Nuutinen 1996, 7). Ylikyläntie on päällystetty, muutoin tiestö on hiekkapintaista. Ylikylän maisema-alueen edustavim-

mat näkymät avautuvat maisema-alueen keskellä Ylikylän koulun ympäristössä ja maisema-alueen lounaispuolella Ylikylänjärven ja Roukkajanjärven länsipuolella (kuvat 51 ja 52).

Kylän alueella metsät ovat lehti- ja sekametsiä. Vaaroja peittävät kuivahkot mäntykankaat tai rehevät kuusikot. Männiköitä on etenkin Joutenvaaralla maisema-alueen pohjoisosassa ja Suholanvaaralla maisema-alueen lounaisosassa. Kuusikoita kasvaa maisema-alueella etenkin idässä Lamminvaaran ja Roukkajan vaaroilla. Rannoilla ja peltojen laidoilla on monin paikoin nuorehkoja lepikoita ja koivikoita. (Nuutinen 1996, 6.) Alueella on myös muutama hakamaa. Ylikylän- ja Roukkajanjärvien rantoja reunustavat monin paikoin vaihtelevat ja monimuotoiset laitumet (Vanhanen & Sieviläinen 2004, 25). Maisema-alueella kasvaa Talvilahdessa ja Matokalliossa näsiää, sekä Talviniemestä on löydetty tuoksuvinokasta. Huomionarvoisia lajeja ovat muun muassa pensastasku ja kottarainen (Vanhanen & Sieviläinen 2004, 26).

Kiinteitä muinaisjäännöksiä on löydetty Ylikylän maisema-alueelta kaksi kappaletta. Pekkala on kivikautinen asuinpaikka ja Viitaniemi II on pronssi- ja/tai rautakautinen asuinpaikka (liite 65). Vain hiukan maisema-alueen ulkopuolelle jää pohjoisessa Sulkujärven urheilukentän kivikautinen asuinpaikka ja koillisessa Viitaniemi I:n pronssi ja/tai rautakautinen asuinpaikka. (Museovirasto 2010.) Ylikylänjärveen pistävässä niemessä sijaitseva Ylikylän keskus on syntynyt jo

1600-luvulla. Vuoteen 1686 mennessä Ylikylässä oli jo 9 taloa. (Saloheimo 1971, 193.) Ylikylän keskuksen tiloista lähes kaikki ovat vanhoja kantatiloja, joten vanhaa rakennuskantaa on jäljellä melko runsaasti. Nykyään käytössä olevia, vuosien 1800 ja 1920 välillä rakennettuja rakennuksia on maisema-alueella 11. Kyseisen ajanjakson rakennukset on tehty 1900-luvun molemmin puolin. Vuosien 1921 ja 1940 välillä rakennettuja rakennuksia on 10 kappaletta. Rakennuksista 12 on rakennettu vuosien 1941–1970 välillä. Vuosien 1971–1995 on rakennettu 27 rakennusta, kun vuosien 1996–2008 välillä rakennuksia tehtiin 14.

Asutus on sijoittunut niin, että vesistöjen molemmin puolin muodostuu nauhamaiset ryhmittymät kylätien varteen. Asutusta sijaitsee myös hajallaan ranta-alueilla. Vanhimmat tilat sijaitsevat näkyvimmillä paikoilla korkeimpien kumpareiden päällä. Maisema-alueen rakennuskannassa on hyvin säilynyttä vanhaa rakennuskantaa, mutta uudempi rakennuskanta alkaa vähitellen hallita maisemakuvaa. Tilojen pihapiireistä hyvin yleisesti erottuvat ensimmäisenä suuret maatalousrakennukset, jotka estävät tai häivyttävät vanhojen rakennusten näkymisen kulttuurimaisemasta. Uudemmat asuinrakennukset sopivat perinteiseen kulttuurimaisemaan pääasiassa hyvin. Muinaisjäännösten läheisyydessä sijaitsee nykyistä rakennuskantaa.

Maisema-alueelta on rakennuskantaa inventoitu 24 kohdetta, jotka ovat paikallista aineistoa. Ylikylän rantakylä on

valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, jonka rajausta noudattelee suurin piirtein Ylikylän valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta (Museovirasto 2009). Ylikylään vuonna 1904 rakennettu vanha koulu-rakennus on kylän merkittävämpiä ja kauneimpia rakennuksia. Ennen sotia rakennettu seurojentalo on huomioitava rakennus, jota on ulkopuolelta kunnostettu. Seurojentalo on aiemmin ollut kylän tärkein kokoontumisrakennus. Vanhustentalo on Ylikylän paras esimerkki vanhaan ympäristöön sopivasta uudesta rakennuksesta. (Nuutinen 1996, 16–17.)

Ylikylän maisema-alueen kehityksen suunta

Ylikylänjärven länsirannan rantakaista on tiheään pensoittunutta, joka estää järvinäköalan avautumista kylätieltä (Vanhanen & Sieviläinen 2004, 24). Rantakaistan ja tienvarren pusikot raivaamalla näkymät avautuisivat Riihivaarantieltä itään ja koilliseen. Myös muualla maisema-alueen järvien ja jokien rantakaistoilla kasvaa pusikoita, joita raivaamalla maisemat paranisivat ennestään. Näin on tehty muun muassa Ylikylänjärven kaakkoisosassa Pylkkälänlahden rannalla.

Maisema-alueella on hyvin säilynyttä vanhaa rakennuskantaa, mutta valitettavasti monin paikoin kulttuurimaisemaa hallitsevat suuret maatalouden talusrakennukset. Maatalousrakennukset ovat sijoitettu vanhojen, vanhaa rakennuskantaa sisältävien, tilojen yhteyteen,

YLIKYLÄN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

jolloin vanhat rakennukset eivät enää erotu maisemakuvassa. Vanhat kantatilat sijaitsevat maisema-alueella näkyvillä paikoilla korkeimpien kumpareiden päällä avointen peltojen ympäröiminä, jolloin jo muutama suuri maatalousrakennus vaikuttaa koko maisema-alueen rakennuskannan ilmeeseen. Maisema-alueella tulisi jatkossa pyrkiä siihen, etteivät mahdolliset uudet talousrakennukset sijaitsisi maisemallisesti niin keskeisillä paikoilla.

Ylikylän maisema-alueen uusi rajausehdotus

Ylikylän valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta ei edusta Ylikylän maisemallisesti arvokkainta aluetta kaikilta osin. Rajaa ehdotetaan siirrettäväksi kulkemaan paremmin maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja pitkin. Merkittävästi taantuneita alueita ehdotetaan poistettavaksi ja maisema-alueeseen selvästi kuuluvia alueita ehdotetaan lisättäväksi maisema-alueeseen. Uuden rajauksen mukainen maisema-alue on noin 1400 hehtaarin kokoinen, kun vanhan rajauksen mukainen koko on noin 1220 hehtaaria.

Maisema-alueen rajauksen ulkopuolella luoteessa sijaitsee Peräjärvi, joka laskee Peräjoen kautta maisema-alueella sijaitsevaan Sulkujärveen. Peräjärven ja Peräjoen rannoilta nousevat rinteet ovat lähes kauttaaltaan viljelyskäytössä. Rakennuskanta Peräjärven ympä-

ristössä muodostuu vanhoista tiloista ja uudemmista asuinrakennuksista. Vanha tilajaotus on vielä havaittavissa maisemarakenteessa. Ajettaessa maisema-alueelta Kuvajansärkän harjua Havukantietä aina Peräjärven pohjois-puolelle saakka maisemat säilyvät avoimina, eikä avoin näkymä katkea missään vaiheessa. Peräjärven ja Peräjoen ympäristö on kulttuurimaisemallisesti kokonaisuutena merkittävä. Alue tulisi sisältyä Ylikylän maisema-alueeseen. Alue ei ole yksittäinen, oma kokonaisuus, vaan se selkeästi kuuluu laajempaan maisema-aluekokonaisuuteen.

Maisema-alueen uusi rajausta poikkeaa luoteeseen Kanasenvaaran ja Joutenvaaran kohdalta. Kanasenvaaran huipulta rajausta kulkee luoteeseen päin Ritolan tien lounaispuolelta niin, että Jussilan ja Siirtolan tilojen pellot sisältyvät maisema-alueeseen. Peräjärven kohdalla rajausta kulkee Peräjärvestä alkavien peltojen luoteis- ja pohjoispuolelta niin, että yhtenäiset peltoalueet sisältyvät maisema-alueeseen. Myös Korpelan, Mäntylän ja Välikummun tilat jäävät rajauksen sisälle. Pohjoisimpana rajausta kulkee Mäntylän mäen korkeimmalta kohdalta ja Välikummun niityn pohjoispuolelta niin, että niitty kuuluu maisema-alueeseen. Välikummun tilan pohjoispuolelta rajausta jatkuu kaakkoon Sulkuvaaran laelle saakka. Sulkuvaara toimii luonnollisena maisema-alueen rajana, koska näkymät päättyvät Sulkuvaaran metsäisiin rinteisiin. Sulkuvaaran itäpuolelta rajausta jatkuu kaakkoon aina Joutensuolle saakka.

Joutensuolta rajausta kulkee itään aina Viitamäen tilan pohjoispuolelle saakka

metsäisten kukkuloiden pohjoispuolelta. Maisema-alueen koilliskulmassa uusi rajausta sisältää Viitamäen tilan peltoja, koska yhtenäisen viljelyalueen vuoksi näkymät jatkuvat maisema-alueelta päin katsottaessa aina Viitamäen tilalle saakka. Vanhassa rajauksessa raja kulki yhtenäisen peltoalueen poikki niin, ettei koko alue kuulunut rajaukseen. Uusi rajausta kulkee Viitamäen tilan itäpuolelta, josta rajausta jatkuu Viitajoen eteläpuolelle Roukkajaan.

Maisema-alueen kaakkoisosassa ennen Lehmilammen rannoilla viljeltyt pellot ovat nykyisin metsitettyjä. Lehmilammen ympäristön kulttuurimaisemalliset arvot ovat vähentyneet, mutta Riihivaara, Lehmivaara ja Karkuvaara muodostavat maisema-alueelle kaakossa luonnonmaisemakehyksen. Ylikylän maisema-alueen eteläosassa vanha rajausta kulkee Kämpälysvaaran eteläpuolelta. Myös uusi rajausta kiertää Kämpälysvaaran ja Suholanvaaran lounaispuolelta, koska nämä vaarat ovat merkittäviä kohokohtia Lautiaisen pohjoispään näkymässä Ylikylää lähestyttäessä. Maisema-alueen uusi rajausta on näiltä osin hiukan laajempi kuin vanha rajausta tai RKY-alueen rajausta.

Lainaus: Lyytikäinen & Laitinen (2014): Valtakunnallisesti arvokkaiden maaseudun kulttuurimaisemien ja maisemanähtävyyksien nykytila Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan ELY-keskus. s. 75–81. (Kuvat ja taulukot poistettu.)

YLIKYLÄN MAISEMASTA

Ylikylän arvokas maisema-alue on hieno kokonaisuus. Tämän selvityksen aluerajaus ja Ylikylän valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen aluerajaus ovat kuitenkin hyvin erilaisia. Tämän selvityksen aluerajaus seurailee rantoja, kun taas Ylikylän maisema-alueen aluerajaus kattaa kaikki kylän maisemallisesti arvokkaimmat alueet.

Tässä selvityksessä voidaan esittää paikallisesti maisemallisesti arvokkaita kulttuurimaisemia, vaikka niiden aluerajaus ylittää selvityksen aluerajauksen.

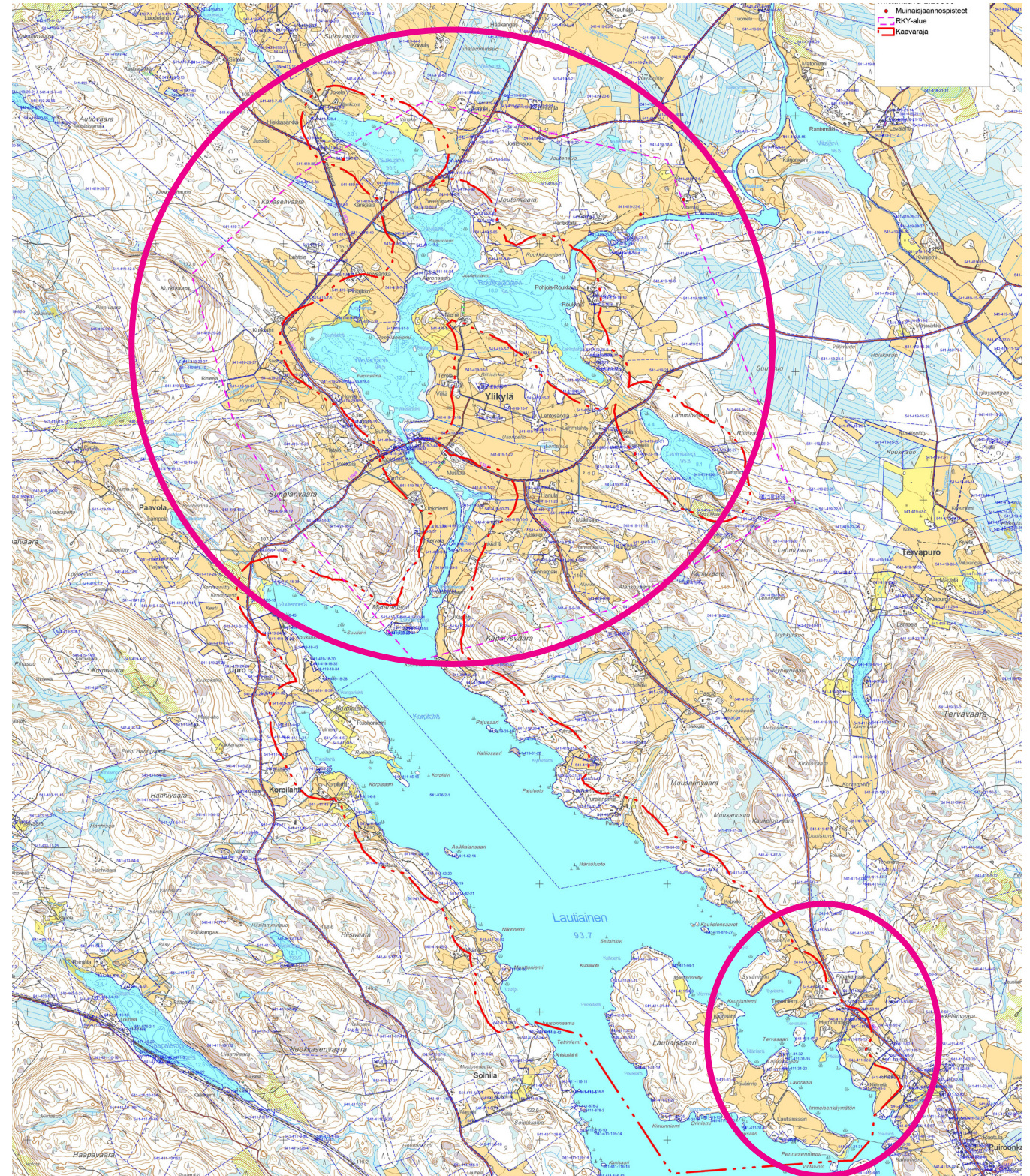
Ylikylän viljelysmaisema on kulttuuri-maisemaa, jonka soisi säilyvän Ylikylän alueella. Aktiivinen maanviljelys on edellytys maisemallisesti merkittävien viljelysalueiden säilymiseksi. Peltoaukeat liittyvät yhtenäiseksi viljelysaukeaksi valtakunnallisesti merkittävää maisema-alueita jonkin verran laajemmalla alueella.

Kartalla esitettävät peltoaukeat rajautuvat keltaisena merkittyyn peltoon. Rajaukset voivat muuttua nopeasti aktiivisessa viljelyksessä tapahtuvien muutosten vuoksi. Rajaukset esitetään viitteellisesti, koska muutoksia voi tapahtua nopeasti ja koska suuri osa alueista ei kuulu tämän selvityksen aluerajauksen alueeseen.

Paikallisesti maisemallisesti merkittävät viljelysaukeakokonaisuudet (purppuralla merkitty):

1. Ylikylän viljelysaukea

2. Lautiassaaren ja Lautiaisen rannan rantapelлот

YLIKYLÄN MAISEMASTA

1. Ylikylän viljelysaukea

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, johon liittyvät reunapellot eivät kuulu maisema-alueen rajaukseen. Paikallisesti merkittävä Ylikylän viljelysaukea ulottuu hieman laajemmalle alueelle. Alueelle on teitten varsilla maitolaitureita, muttei juurikaan enää latoja pelloilla.

2. Lautiaissaaren ja Lautiaisen rantapellot

Lautiaissaaren ja Lautiaisen rantapellot muodostuvat kumpareisista rantapelloista, joiden keskellä on runsaasti pieniä tai suurempia puustosaarekkeitä. Alueen mautilojen pihapiireissä on tarpeen mukaan muokattua ajallisesti kerroksellista vaihtelevaa rakennuskantaa, joka on maisemallisesti arvokasta. Yksittäisiä miltei alkuperäisessä asussaan olevia vanhaa maatalouden rakennuskantaa edustavia rakennuksia voi alueella olla (esim. riihi tai sauna), mutta yksittäisiä rakennuksia ei ole tarpeen inventoida, sillä haetaan inventoitavia pihapiirikokonaisuuksia.

Pihapiirit ovat yleensä puuston ympäröimiä. Rannoilla on kapeat nauhamaiset puustokaistat, jotka estävät kesällä näkyvyyttä järveltä kohti rantapelloja. (Kuvat ovat rantapellojen alueelta.)

Näkymät ovat rajautuneet puuston vuoksi voimakkaan sektorimaisiksi. Pihateiltä on usein komeita kumpareisia, vaikkakin melko lyhyitä näkymiä ympäröiville pelloille. Laajimmat näkymät on pelloilta

kohti pihapiirejä. Puiroontieltä on muutama hieno rantanäkymä peltojen yli, sillä tienvarsi on hyvin puustoinen.

Korkeuserot luovat maisemaan vaihtelevuutta. Alueen pienet pihatiet voivat olla hyvinkin jyrkkiä ja jopa vaikeakulkuisia kelirikon aikaan.

Lautiaissaaren ja Lautiaisen rantapellot ylittävät tämän selvityksen aluerajauksen, mikä vuoksi rantapellojen aluerajaus esitetään viitteellisenä.

LÄHTEET

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueyöryhmän mietintö osa 2. Helsinki, 1993.

Heikki Rantatupa Historialliset kartat. [http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/yleiskartat/suomen-yleiskartta-1864-1873/@@mapview?handle=hdl_123456789_18598, viitattu 27.10.2015.]

Kakkinen T & Kettunen T: Ylikylä. Rakennusten inventointi elokuussa 1992. Moniste.

Lyytikäinen, Ari & Laitinen, Timo: Valtakunnallisesti arvokkaiden maaseudun kulttuurimaisemien ja maisemanähtävyyksien nykytila Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan ELY-keskus. s. 75–81. 2014.

Maanmittauslaitos. Paikkatietoikkuna. [<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>, viitattu 15.10.2015]

Maanmittauslaitos. Vanhat painetut kartat. Karttalehdet Porokylä 4321 11 sekä Saramojoki 4321 12, mittakaava 1:20 000. [<http://vanhatpainetut-kartat.maanmittauslaitos.fi/>, viitattu 12.10.2015]

Museoviraston RKY-sivusto. [http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4248, viitattu 28.11.2015]

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. [http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4248. 15.4.2015.]

Nuutinen, Katri: Ylikylän kyläsuunnitelma. Moniste, 1996(?).

Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 3. vaihe. Maakuntakaavaselostus. Liite 1 Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Julkaisu 16, 2014.

Tolvanen, Yrjö (toim.), Nurmeksen Ylikylän kyläkirja, 2004. (oheiskirjallisuutena)

Uudet valokuvat: Jaana Tahkokorpi. Maastokäynti 2015.

Nurmeksen Ylikylän rakennettua kulttuuriympäristöä 2015 — FCG Arkkitehdit, FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy
TARKISTETTU 20.11.2019